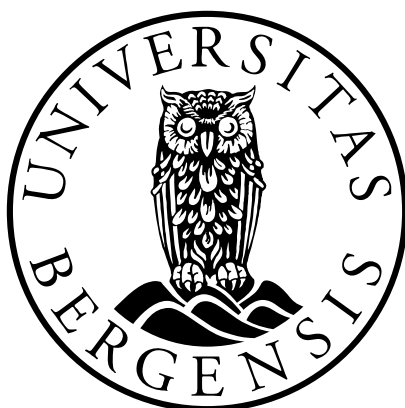

Arvelovsutvalgets forslag til nye
pliktdelsregler og hvordan de
påvirker arvelaters livsarvinger og
arvelaters testasjonsfrihet.

Kandidatnummer: **13**

Antall ord:
13 367

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

11. desember 2017

INNHALDSFORTEGNELSE

INNHALDSFORTEGNELSE	1
1 INNLEDNING	4
1.1 Tema	4
1.2 Avgrensninger og begrepsbruk	4
1.3 Lovforkortelser	5
1.4 Rettskilder	5
1.5 Fremstillingen videre	6
2 DAGENS PLIKTDELSREGLER	7
2.1 Historisk oversikt	7
2.2 Arvelovens §29, plikt-del	9
2.3 Arvelovens § 6, ektefellens arverett.....	10
2.4 Behovet for pliktdelsregler.....	10
2.4.1 Generelt.....	10
2.4.2 Argumenter for pliktdelsregler	11
2.4.3 Argumenter mot pliktdelsregler	12
2.4.4 Oppsummering.....	13
3 ARVELOVSUTVALGETS FORSLAG TIL NYE PLIKTDELSREGLER ..	14
3.1 Arvelovsutvalget	14
3.2 Plikt-delens omfang.....	15
3.3 Forslaget til redusert pliktdelsbrøk.....	16
3.3.1 Generelt.....	16
3.3.2 Nordisk rett	18
3.3.2.1 Svensk og finsk rett	18
3.3.2.2 Islandsk rett.....	19
3.3.2.3 Dansk rett.....	19
3.3.2.4 Harmonisering	20
3.3.3 Testasjonsretten ved redusert pliktdelsbrøk.....	20
3.3.3.1 Generelt	20
3.3.3.2 Testasjonsretten i nordisk rett.....	21
3.3.4 Virkninger for førstavedes særkullsbarn	22
3.3.4.1 Hvordan en reduksjon av pliktdelen påvirker særkullsbarna	22
3.3.4.2 Særkullsbarnas stilling i nordisk rett	25
3.3.4.3 Oppsummering	26

3.4	Beregning av pliktdelen	26
3.5	Beløpsbegrensningen	28
3.5.1	Arvelovsutvalgets forslag til økt beløpsbegrensning.....	28
3.5.2	Utvalgets løsning	29
3.5.3	Beløpsbegrensningen sett i et komparativt lys.....	30
3.5.4	Virkninger av beløpsbegrensningen	32
4	OVERGANGSREGLER OG TOLKNINGSSPØRSMÅL	33
5	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	36
6	KILDER	37
6.1	Bøker.....	37
6.2	Artikler.....	38
6.3	Lover	38
6.4	Forarbeider	39
6.5	Nettadresser.....	39
6.6	Øvrige kilder	40

”Den som går og venter på å arve et par sko, kan bli kald på beina ganske lenge.”

– Aksel Sandemose.

1 INNLEDNING

1.1 Tema

Avhandlingens tema er arvelovsutvalgets forslag til nye pliktdelsregler og hvordan de påvirker arvelaters livsarvinger og arvelaters testasjonsfrihet.

Pliktdelsreglene har gjennomgått store endringer gjennom tidene, men de har med unntak av en økt beløpsbegrensning i 1985 stått uforandret etter vedtagelsen av dagens arvelov av 1972.¹ Siden arvelovens vedtagelse har samfunnet endret seg betydelig. Levealderen har økt, samboerskap er vanlig, velstanden har steget og det er ikke lenger uvanlig med særkullsbarn. En ny vurdering av arveloven har således vært nødvendig. I 2011 ble det derfor oppnevnt et arvelovsutvalg som fikk i oppgave å revidere den någjeldende arvelov.² Den 10. februar 2014 fremla utvalget forslag til et nytt arvelovslovverk som skal sikre en tidsmessig og balansert lovgivning.³

Arvelovsutvalget foreslår å endre pliktdelsreglene. De nye pliktdelsreglene innebærer blant annet at arvelaters livsarvinger stilles dårligere ved arveoppgjøret enn før, og at arvelaters testasjonsfrihet blir endret. Avhandlingens siktemål er derfor å redegjøre for forslaget til nye pliktdelsregler og å se på hvilke endringer og utfordringer det innebærer.

1.2 Avgrensninger og begrepsbruk

Oppgaven avgrenses til å behandle pliktdelsreglene slik de fremstår etter någjeldende § 29 i arveloven og i § 49 i den foreslåtte nye arveloven.

Innenfor oppgavens rammer vil det ikke være rom for å foreta drøftelser av arvelaters kvalitative begrensning ved fordeling av arv. Da det er pliktdelsreglene som står sentralt i oppgaven, vil det i mindre grad fokuseres på de nye arvereglene som gjelder for gjenlevende ektefelle. Oppgaven avgrenses mot samboere og deres rett på arv.

Når det gjelder den komparative delen vil det i oppgaven bare ses hen til nordisk arverett.

Med uttrykket pliktdelsarv forstås livsarvingenes lovbeskyttede del av arven.⁴

I den videre redegjørelse vil ”livsarvinger” omfatte barn av arvelater. Det avgrenses således mot arvelaters barnebarn og dermed også mot ”fjernere livsarvinger” etter någjeldende § 29 (1) annet punktum.

¹ Lov om endringer i arve- og skiftelovgivningen, veksel- og sjekkløvene m.m VIII § 29.

² NOU 2014: 1 Ny arvelov s. 12.

³ Forslaget ble fremlagt i Norsk offentlig utredning (NOU) 2014:1 Ny arvelov. NOU 2014: 1 s. 9.

⁴ Jon Giske, *Jusleksikon*, 4.utgave, Oslo 2010 s. 313.

Den delen testator fritt kan testamentere over blir i oppgaven omtalt som friarv etter inspirasjon fra dansk rett.

I oppgaven brukes ”de nye arvereglene” eller ”de nye pliktdelsreglene” om arvelovsutvalgets forslag til nye arvelovsregler slik de kommer frem i NOU 2014: 1.

1.3 Lovforkortelser

Al.	Lov om arv m.m. (arvelova/arveloven) av 03. mars nr. 5 1972 (Norge)
AL	Lovbekendgørelse nr. 515 av 06.juni 2007 (Danmark)
ÄBS	Ärvdabalk (1958: 637) (Sverige)
ÄBF	Ärvdabalk 5.februar 1965 /40 (Finland)
EL	Erfdalög, L. nr. 8 24.mars 1962 (Island)

1.4 Rettskilder

Den viktigste rettskilden på arverettens område er lovteksten. Arveretten er også preget av lange rettstradisjoner, se punkt 2.1.

Arveloven vil i oppgaven være den viktigste *gjeldende* rettskilden. Den inneholder sentrale bestemmelser om fordelingen av legalarv og krav til testamentar. Forarbeidene til arveloven vil også være en relevant kilde.⁵

NOU 2014: 1 Ny arvelov vil være en av de mest sentrale kildene for oppgaven og for problemstillingen. Forslaget til ny arvelov er enda ikke vedtatt.

Fremmed rett vil også trekkes inn i fremstillingen. Spesielt vil nordiske arverettsregler være interessante, da det i en årrekke har vært et mål å samarbeide om utviklingen av nordiske arverettsregler.⁶ Likevel må man ha i mente at flere av arvelovene i de nordiske landene ikke har blitt revidert på mange år, og vil således ha begrenset vekt som inspirasjon ved revisjon av ny norsk arvelov. Dansk arverett vil imidlertid her være av stor interesse da den danske arveloven ble vedtatt så sent som i 2007 og ble ikraftsatt i 2008.

⁵ NUT 1962: 2 Utkast til lov om arv, Ot.prp. nr. 36 (1968-1969) Om lov om arv m.m, Ot.prp. nr. 57 (1984-1985) Om lov om endringer i arve- og skiftelovgivning, veksels- og sjekklovene m.m, Innst. O.nr. XIX(1970-1971) Tilrådning frå justisnemnda om lov om arv m.m.

⁶ Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden. Nordisk arverettskonferanse 24.oktober 2012 s. 14.

Høyesterettsavgjørelser vil ikke være av relevans for oppgaven ettersom oppgavens hovedfokus ligger på forslagene til nye pliktdelsregler slik de er utpenslet i NOU 2014: 1, som enda ikke er vedtatt.

1.5 Fremstillingen videre

Fremstillingen videre deles i tre hoveddeler. I første del (punkt 2) behandles dagens pliktdelsregler, her vil det også fokuseres på den historiske utviklingen og behovet for pliktdelsregler. I andre del (punkt 3) behandles arvelovsutvalgets forslag til nye pliktdelsregler. Her vil det særlig fokuseres på virkninger av de nye arvereglene. I tredje del (punkt 4) vil overgangsregler og tolkningsspørsmål drøftes.

2 DAGENS PLIKTDELSREGLER

2.1 Historisk oversikt

Det påstås at arveretten har eksistert så lenge eiendomsrett har eksistert.⁷ ”Selve ordet arv skal bety eiendom eieren har dødd fra”.⁸ Platou skriver at den eldste oppfatning er at arveretten er en rett for slekten, altså de som er knyttet sammen gjennom blodsband.⁹

Det er få opplysninger om den aller eldste arveretten. Brandt viser til at selv om vi har lite kunnskap om de eldste lovene går følgende hovedprinsipper igjen:

- Sønnene gikk foran andre arvinger
- Ektefødte hadde fortrinn fremfor barn født utenfor ekteskap
- Slektninger på farsiden gikk foran slektninger på morssiden
- Slektningers arverett var begrenset til en viss slektskapsgrad¹⁰

De gamle lagtingslovene gir oss imidlertid en god del opplysninger om eldre arverett. Etter disse gikk alt arvelater eide i arv. Arvingene var her først og fremst den nærmeste slekten.¹¹ Det som ble regnet som nærmeste slekt på den tiden er ikke de samme personene som blir regnet som nærmeste slekt i dag.¹² I korte trekk var hovedforskjellen at fordelingen av arv mellom døtre og sønner var ulik.¹³ Sønnene arvet mer. En annen rolle som spilte inn ved arv, var hvorvidt barna var født i eller utenfor ekteskap. Var barnet født utenfor ekteskap, ble man ikke ansett som livsarving og hadde følgelig ikke rett på arv.

Lagtingslovene ble avløst av Magnus Lagabøtes landslov av 1274 (Landsloven).¹⁴ Landsloven skulle utjevne forskjellene mellom de ulike lagtingslovene og gjøre de nødvendige forandringer for å få loven til å samsvare med datidens samfunn. Den største endringen ved Landsloven var at døtre nå var i samme arverekke som sønnene, men at de arvet halvparten så mye.¹⁵

Etter Landsloven kom Kristian V's Norske Lov av 1687 (heretter Norske Lov), hvor det ble det innført flere viktige forandringer på arverettens område. Gjenlevende ektefelle fikk etter loven arverett dersom arvelater og gjenlevende ektefelle hadde felles barn.¹⁶ En annen viktig endring var at testasjonsretten i vesentlig grad ble utvidet. Dersom man ikke hadde livsarvinger, kunne man testamentere halvparten av

⁷ NUT 1962: 2 s. 3.

⁸ *Ibid.*

⁹ Oscar Platou, *Forelæsninger over norsk arverett*, Kristiania 1910 s. 3.

¹⁰ Fredrik Brandt, *forelæsninger over den norske Rettshistorie. I-II. Kristiania 1880 s. 144*, Absalon Taranger, *Magnus Lagabøtes Landslov*, Kristiania 1915 s. 80, Del V kap.7.

¹¹ NUT 1962: 2 s. 3.

¹² Se nærmere NUT 1962: 2 s. 4 flg.

¹³ Knut Helle, *Gulatinget og gulatingsslova*, Leikanger 2001 s. 134-135.

¹⁴ NUT 1962: 2 s. 6.

¹⁵ Brandt 1880 s. 148, og Platou 1910 s. 20 .

¹⁶ NUT 1962: 2 s. 13-14.

det man eide til hvem man ville, mens den andre halvparten måtte testamenteres til kirke, skole eller fattigfolk. Hadde man livsarvinger, kunne man også testamentere bort en halvdel av arven, men da måtte arven gå til enten skole, kirke eller til de fattige.¹⁷ Plikt delen til barna var halvparten av arven. Livsarvinger som ble født utenfor ekteskap fikk ved Norske Lov rett på arv, men fikk ikke like stor arv som livsarvinger som var født i ekteskapet.

I 1854 ble en ny arvelov vedtatt. Barn født utenfor ekteskap ble ved loven likestilt arverettslig med barn født i ekteskap, med mindre moren hadde gjort seg skyld i "hor eller blodskam".¹⁸ Døtre ble ved loven arverettslig likestilt med sønner.¹⁹ Opprinnelig hadde ektefellen ikke arverett etter loven dersom arvelater hadde livsarvinger. Ektefellen hadde kun rett til en tredjedel dersom det ikke fantes livsarvinger. Ved lov av 25. juni 1937 nr. 12, fikk imidlertid gjenvlevende ektefelle utvidet sin arverett. For det første fikk ektefellen rett til arv selv om det også fantes livsarvinger etter arvelater. Ektefellen hadde da rett på en fjerdedel av arvelaters formue. For det andre ble ektefellens arverett utvidet fra en tredjedel til en halvpart dersom arvelater ikke hadde livsarvinger.²⁰ Testasjonsretten var etter loven en fjerdedel for arvelater. Plikt delen til barna var på tre fjerdedeler av dødsboet.

Plikt delsreglene ble endret to ganger. Første gang i 1918 ved innføringen av den såkalte "lex Michelsen".²¹ Utgangspunktet var det samme som ved arveloven av 1854. Arvelater kunne disponere over en fjerdedel av formuen ved testament dersom han hadde livsarvinger.²² Det nye ved innføringen av "lex Michelsen" var at dersom arvelater hadde en formue på to millioner eller mer, kunne arvelater fritt disponere over dette ved testament. Av formue på mellom en og to millioner kroner kunne arvelater fritt disponere over halvparten, i tillegg til den frie tredjedelen.²³

Ved lov av 25. juni 1937 ble plikt delsreglene endret for andre gang.²⁴ Plikt delen ble redusert fra tre fjerdedeler til to tredjedeler. For den utvidede testasjonsretten ble vilkåret om at den øvrige arven måtte gå til nyttige formål opphevet. Det samme gjaldt vilkåret om at testamentet måtte stadfestes av kongen.²⁵ Det ble også fastsatt en beløpsbegrenset plikt del for arvelaters livsarvinger og barnebarn. Den øvre beløpsgrensen for livsarvinger ble satt til kr 200 000, og kr 50 000 til fjernere livsarvinger (§33).²⁶

¹⁷ Ragnar Knoph, *Norsk arverett*, Oslo 1959, 3.utgave, s. 10.

¹⁸ NUT 1962: 2 s. 18, diskrimineringen av barn som moren hadde avlet i hor eller blodskam ble opphevet ved lovendring av 27. juni 1892 nr.2. Per Andersen (Red.) *Arverettens handlingsrom, Strategier, relasjoner og historisk utvikling, 1100-2000*, Tromsø 2011 s. 80, og Platou 1910 s. 20 Arveloven av 1854 § 8.

²⁰ NUT 1962: 2 s. 20.

²¹ NOU 2014: 1 s. 19.

²² Ragnar Knoph, *Norsk Arverett*, Oslo 1929 s. 158.

²³ NOU 2014: 1 s. 19.

²⁴ Peter E. Hambro, *Arveloven kommentarutgave*, 4.utgave, Oslo 2007 s. 195.

²⁵ NOU 2014: 1 s. 20.

²⁶ Ragnar Knoph 1959 s. 11.

I dag er den gjeldende arvelov Lov om arv m.m av 1972. Foruten heving av den beløpsbegrensede pliktdelsarven har pliktdelsreglene stått uendret siden 1937. Beløpsbegrensningen ble endret i 1972 til 500 000 kroner til livsarvinger og 100 000 kroner til barnebarn. I 1985 ble beløpsbegrensningen økt til 1 000 000 kroner for livsarvinger og 200 000 kroner for barnebarn og fjernere livsarvinger.²⁷ Siden 1985 har beløpsbegrensningen vært den samme.

2.2 Arvelovens §29, pliktdel

Arvelovens(al.) regler om pliktdel er regulert i lovens første del, fjerde kapittel. I arveretten skiller man hovedsakelig mellom lovbestemt arv og viljebestemt arv. Lovbestemt arv kalles også legalarv. Viljebestemt arv er også omtalt som testaments arv.²⁸ I masteravhandlingen fokuseres det på reglene om pliktdelsarv som omtales som lovbestemt arv eller legalarv etter lovens del en.

Reglene om legalarven er utformet i samsvar med det lovgiveren mente var den allmenne rådende oppfatningen i samfunnet, og det som var i samsvar med vårt økonomiske system.²⁹

Hovedregelen om livsarvingers pliktdelsarv fremgår av al. § 29. Her heter det at "[t]o tredjeparter av formuen til arvelateren er pliktdel for arvingene." Bestemmelsen sier ingenting om hva formuen består av, men det er lagt til grunn som sikker rett at formuen er arvelaters netto formue etter at gjelden er trukket fra.³⁰ Brøkdelen er den samme uavhengig av hvor mange livsarvinger arvelater etterlater seg.

Arvelovens § 29 første ledd annet punktum gir arvelater rett til å beløpsbegrense pliktdelsarven. Her står det at "pliktdelsarven er aldri større enn 1.000.000 kroner til barna til arvelateren eller til kvart barns linje, likevel såleis at grensa for ein fjernare livsarving er minst 200.000 kroner til kvar einskild". Minimumsbeløpet på kr 200.000 kan i visse tilfeller komme i konflikt med hovedregelen i § 29 første ledd første punktum om at pliktdelen er begrenset til to tredjedeler for arvelaters barn. Problemstillingen har vært drøftet i teorien. Den mest gjennomgående oppfatningen er at likedelingsregelen i al.§ 1 sammenholdt med § 29 første ledd første punktum får avgjørende vekt slik at første punktum vil gå foran annet punktum.³¹ Da problemstillingen avgrenses mot fjernere livsarvinger vil det ikke foretas noen ytterligere drøftelse av denne problemstillingen.

Regelen om beløpsbegrensning er aktuell for arvelatere med større formuer. Dersom arvelater eksempelvis har en formue på 13 millioner kroner og tre livsarvinger, kan han velge å gi hvert av barna 1 million kroner, for så å testamentere bort det

²⁷ NOU 2014: 1 s. 21.

²⁸ Peter Lødrup/Johan Asland, *Oversikt over arveretten*, 6.utgave, Oslo 2011 s. 11.

²⁹ NUT 1962: 2 s. 32.

³⁰ Lødrup/Asland, Oslo 2011 s. 11, og Hambro 2007 s. 194, og Johan Giertsen, *Pliktdelsarv, Jussens Venner* 1988 s. 1-33, s. 7.

³¹ Thomas Eeg, *Beløpsbegrenset pliktdelsarv, Tidsskrift for rettsvitenskap* 1994 s. 365-423 –(TFR-1994-365) s. 389, les mer i Hambro 2007 s. 196 flg.

resterende beløpet på 10 millioner kroner til hvem eller hva han ønsker. Dersom arvelater har tre livsarvinger og en formue på under 3 millioner, kan han ikke beløpsbegrense arven til dem.

2.3 Arvelovens § 6, ektefellens arverett

Etter al.§ 6, første ledd, første punktum har "[e]ktemaken rett på fjerdeparten av arven når det er livsarvinger etter arvelateren." Videre fastslås det i første ledd andre setning at ektefellen uansett har rett på en minste arv tilsvarende 4 ganger folketrygdens grunnbeløp (i dag kr 374 536) dersom det er livsarvinger. Til forskjell fra beløpsbegrensningen i § 29 som angir et fastsatt pengebeløp, regnes ektefellens arv ut i fra et minimumsbeløp som reguleres hvert år.

Ektefellens arverett henger nært sammen med pliktdelsreglene. Ektefellens arverett går eksempelvis foran livsarvingens rett på pliktdel dersom dødsboet til arvelater ikke overstiger ektefellens rett på minste arv. Gjenlevende ektefelle arver da alt, jf. al.§ 6. I den senere rettsutvikling har man sett at ektefellens arverettslige posisjon styrkes betydelig i forhold til livsarvingens arverett.

2.4 Behovet for pliktdelsregler

2.4.1 Generelt

I de senere år har det, på tross av lovgiverviljen som kommer til uttrykk i arveloven, vært diskutert om slektsarvinger skal ha en ubetinget rett på legal arv, eller om testasjonsfriheten, slik den kommer frem i al. § 48, skal gjelde ubetinget. Gjeldende rett slår fast at testasjonsfriheten skal være begrenset hvor arvelater etterlater seg ektefelle eller barn.³²

Hovedregelen følger av al.§ 48 første ledd første setning hvor det heter at "[d]en som har fylt 18 år kan i testament fastsette kva som skal gjerast med det han let etter seg når han døyr." Hovedregelen er full testasjonsrett. Regelen blir kalt testasjonsfrihetens prinsipp.³³ Imidlertid har lovgiver valgt å gjøre visse unntak fra hovedregelen, deriblant reglene om pliktdelsarv.

Teorien beskriver den tradisjonelle begrunnelsen for pliktdelsvernet som en rettsforestilling om at eiendom er familieformue.³⁴ Asland hevder at det ikke lenger er holdbart å påstå at arvelaters formue er familiens formue.³⁵ Videre skriver han "men

³² Lødrup/Asland 2011 s. 84.

³³ John Asland, Kan pliktdelen forsvares i en moderne arverett, *tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2012 s. 161-184 – (FAB-2012-161) s. 162.

³⁴ Asland, FAB-2012-161 s. 165, Peter Lødrup/John Asland, *Arverett*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 117, og Platou 1910 s. 3.

³⁵ Asland, FAB-2012-161 s. 165.

det er en utbredt oppfatning om at det som overføres fra en generasjon til den neste, ikke skal kunne fratas senere generasjoner gjennom overføringer til utenforstående”.³⁶ På tross av dette er det mange som mener at tiden har løpt fra behovet for pliktdelsregler.

2.4.2 Argumenter for pliktdelsregler

Et av argumentene som blir brukt for å beholde pliktdelsregler er forsørgelsesaspektet/underholdsaspektet. Det har blitt hevdet at arvelater har en moralsk forpliktelse til å forsørge sine livsarvinger både mens han lever og etter sin død med sin etterlatte formue.³⁷ Asland hevder ”[p]liktdelsreglene fungerer som et surrogat for regler om underholdsplikt etter arvelaterens død.”³⁸ Dersom arvelater etterlater seg nok midler til å forsørge livsarvinger som ikke kan gjøre det selv, kan det anføres at arvelaters formue burde gå til forsørgelse av disse livsarvingene.³⁹ Her spiller hensynet til samfunnets økonomi inn. Personer som ikke klarer å forsørge seg selv kan bli en økonomisk byrde for samfunnet.

Et annet argument som brukes for å støtte reglene om pliktdelsarv, er hensynet til likhet.⁴⁰ Før sikret ikke pliktdelsreglene likhet i samme grad som i dag, da de blant annet ga ulikt utslag for sønner og døtre, og mellom barn som var født i og utenfor ekteskap. I dag er imidlertid pliktdelsreglene utformet slik at det ikke skal kunne forskjellsbehandles mellom barn på bakgrunn av for eksempel kjønn, seksuell legning, politisk standpunkt, religion, osv. Pliktdelsreglene kan på denne måten virke konfliktdempende.

Uavhengighet fra foreldres påvirkning er også et moment som blir brukt i argumentasjonen for å beholde pliktdelsregler.⁴¹ Dersom foreldrene har full testasjonsfrihet kan de eksempelvis true med arveløshet, hvilket kan føre til mindre egenenkning og mindre selvstendige valg hos barna. Testamentet kan således brukes til å styre barna. Det er også en risiko at de blir påvirket ved å vite at foreldrene har muligheten til å styre arven fritt.

I teorien vises det også til at en avskaffelse av pliktdelsreglene vil kunne virke prosessskapende. Dersom store deler av arven blir testamentert til arvinger utenfor familien, kan det gi et økt incentiv for de nærmeste arvingene til å angripe testamentet. Det kan anføres at formkrav ikke er fulgt, eller påstås at arvelateren ble satt under press fra de som ble tilgodesett da testamentet ble opprettet. I tillegg til å kunne virke prosessskapende, kan det skape store familiekonflikter og være med på å svekke nære familieforhold.

Langvarig rett og familietradisjon kan bli brutt ved avskaffelse av pliktdelsreglene. Pliktdelsreglene har eksistert i en årrekke, og er utbredt i de fleste

³⁶ Asland, FAB-2012-161 s. 166.

³⁷ Lødrup/Asland 2012 s. 117-118.

³⁸ Asland, FAB-2012-161 s. 166.

³⁹ Lødrup/Asland 2012 s. 118.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Inge Unneberg, *Arveretten med dødsboskifte*, Oslo 1990 s. 64.

kontinentaleuropeiske land.⁴² Det vil kunne skape store reaksjoner hvis slike langvarige tradisjoner blir brutt.

2.4.3 Argumenter mot pliktdelsregler

Et av de mest sentrale argumentene mot pliktdelsregler er hensynet til eiendomsretten. Det blir i denne sammenhengen vist til Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen protokoll 1, artikkel 1.⁴³ Av protokollen fremgår det at man har rett på ”peaceful enjoyment of his possessions”. Retten kan tilsi at man burde ha full testasjonsfrihet ettersom individets eiendomsrett står så sentralt, ikke bare nasjonalt, men også på det internasjonale plan.

Noen teoretikere er av den oppfatning at regler om lovbestemt arv er i strid med konvensjonen ettersom rådigheten over egen eiendom og formue er en sentral del av eiendomsretten. Likevel er det enighet om at bestemmelsen ikke direkte setter forbud mot pliktdelsregler.⁴⁴

I motsetning til tidligere, hvor formuen som regel var et resultat av arv, er formuen man nå etterlater seg oftere et resultat av egen innsats. En begrensning av disposisjonsretten til formue man selv har opparbeidet vil kunne anses som urimelig.

Det kan sies å være inkonsekvent at man ved livsdisposisjoner skal få disponere relativt fritt, mens adgangen til å foreta dødsdisposisjoner er svært begrenset.⁴⁵

Underholdsargumentet har i den senere tid blitt kritisert. Arnholm hevder at det er ”temmelig livsfjernt å bygge arveretten på forsørgelsesplikten”. Han påpeker at pliktdelsreglene også tilgodeser livsarvinger som evner å forsørge seg selv, og at de er i overtall.⁴⁶ I Norge har man et velutviklet velferdssystem som i stor grad sikrer ethvert menneske en viss minstestandard av økonomisk trygghet. Økonomisk sikring gjennom velferdsgoder sammenholdt med det faktum at arvingene ofte er i femtiårene ved arveoppgjøret, tilsier at arven først og fremst er med på å sikre en god alderdom, fremfor å sikre barn og unge i en etableringsfase. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til om det sterke velferdssystemet kommer til å vedvare. Dersom velferdssystemet kollapser, eller blir betydelig svekket, kan det medføre økt behov for arv, spesielt for yngre eller trengende arvinger.

Når det gjelder likhetsargumentet, synes det rimelig å anta at de færreste foreldre ønsker å forskjellsbehandle sine barn. Skulle dette likevel være tilfelle, kan foreldrene

⁴² Arnholm, *Arveretten*, Oslo 1974 s. 84, Asland *FAB-2012-161* s. 170.

⁴³ Lødrup/Asland 2012 s. 118.

⁴⁴ Asland, *FAB-2012-161* s. 172.

⁴⁵ Enkelt forklart er en *livsdisposisjon* en disposisjon en person foretar med sikte på at den skal gjennomføres mens han eller hun lever, se nærmere Carl Jacob Arnholm, *Privatrett V Arverett*, Oslo 1971 s. 66 og utover. En *dødsdisposisjon* er typisk en disposisjon en person foretar med tanke på som skal skje med hans eiendeler eller formue når han dør, jf. eksempelvis Unneberg 1990 s. 201.

⁴⁶ Carl Jacob Arnholm, *Arveretten*, Oslo 1974 s. 86.

eksempelvis overføre større deler av eiendom eller formue til et av barna mens de lever. Det kan stilles spørsmålsteget ved hvorfor arvelater kun skal ha mulighet til slik forskjellsbehandling mens de lever, men ikke ved testament.

De samme argumentene kan langt på vei også brukes på uavhengighetsmomentet. Dersom foreldre kan fordele formue og eiendom som de vil mens de lever, kan de også på denne måten være med på å kontrollere barna. Det finnes mange forskjellige pressmidler som foreldre kan benytte seg av, hvis arvingene da ikke klarer å ta sine egne valg og tenke selvstendig burde det ikke være samfunnets oppgave å løse dette. Arv er ikke lenger den eneste veien til formue. De fleste barn regner nok ikke med å ta arv før sent i livet, og vil da ikke la seg påvirke av foreldrenes press på samme måte som før da levealderen var kortere og arv dermed en viktigere faktor.

Også i dansk rett har det vært diskutert om pliktdelsreglene burde avskaffes. I *Betænkning om revisjon af arvelovgivningen mv.* diskuterte det danske arvelovsutvalget om reglene om pliktdelsarv (tvangsarv) kun skulle gjelde for mindreårige barn, eller frem til arvingen var 24 år. Utvalget påpekte at eldre arvinger som regel ikke har et like stort behov for sikring gjennom pliktdelsarven som yngre livsarvinger som mister en forelder.⁴⁷ Utvalget viste imidlertid til at en slik regel kunne virke tilfeldig, eksempelvis ovenfor søsken som er på hver sin side av grensen på 24 år. Videre viste de til at med de nye forslagene til nedsettelse av pliktdelsarv, ville det trolig være uhensiktsmessig med en ytterligere begrensning av pliktdelsarven.

Det norske arvelovsutvalget drøftet også problemstillingen i NOU 2014: 1 Ny arvelov. Utvalget konkluderte med at det fortsatt er et visst behov for pliktdelsregler. Det kan se ut til at utvalget i sin begrunnelse for å beholde pliktdelsregler legger hovedvekten på det følelsesmessige aspektet ved reglene. Utvalget viser til Arnholm som uttaler "[t]il sist blir det nok de følelsesmessige betraktninger man faller tilbake på. Det betyr ikke at man forviser begrunnelsen fra det rasjonelle plan; en arvelov som ikke tok slike hensyn, ville nettopp ikke være rasjonell."⁴⁸

2.4.4 Oppsummering

Oppsummert ser man at de tradisjonelle argumentene for å beholde pliktdelsreglene ikke lenger gjør seg gjeldende med like stor styrke som før. I dag lever man lenger, man arver senere og man har gode velferdsordninger. Dagens samfunn tilsier en mindre grad av arverettslig beskyttelse. På den annen side er pliktdelsreglene i stor grad preget av et følelsesmessig aspekt. Pliktdelsreglene har eksistert lenge, og mange livsarvinger vil nok føle det som urettferdig dersom foreldre velger å utelate dem fra testamentet. Selv om argumentene ikke er gode nok til å begrunne en avskaffelse av pliktdelsreglene, er de likevel viktige i diskusjonen om en endring av pliktdelsreglene.

⁴⁷ Betænkning om revisjon af arvelovgivningen mv. København, 2006 s. 86.

⁴⁸ NOU 2014: 1 s. 144, jf. Arnholm 1974 s. 86.

3 ARVELOVSUTVALGETS FORSLAG TIL NYE PLIKTDELSREGLER

3.1 Arvelovsutvalget

Arvelovsutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 15.april 2011. Utvalget bestod av lagdommer Torstein Frantzen (leder), tidligere høyesterettsdommer Kristi Coward, førsteamanuensis Peter Hambro, lagdommer Marit Forsnes, tidligere tingrettsdommer Finn Kløvstad, advokat Trine Buttingsrud Mathiesen og førsteamanuensis Ph.D Inge Unneberg. Utvalgets sekretær var professor John Asland.

Arvelovsutvalgets hovedoppgave var å revidere någjeldende arvelov og komme med forslag til utforming av ny arvelov. Et av hovedmålene til utvalget var å oppnå brukervennlige regler og sørge for at lovforslaget var systematisk og hadde et enkelt og klart språk.⁴⁹ Det var også en sentral målsetning at lovutkastet skulle gi ”tidsmessige og balanserte løsninger”, at reglene skulle være ”i tråd med den alminnelige rettsfølelsen” og at reglene skulle være ”konfliktdempende”.⁵⁰

Når det gjaldt revisjon av pliktdelsreglene ble utvalget bedt om å vurdere følgende problemstillinger:⁵¹

- *” I lys av samfunnsutviklingen bør utvalget vurdere om forholdet mellom den gjenlevende ektefellen og øvrige arvinger bør justeres.”*
- *” Utvalget bør vurdere om det er tilstrekkelig om pliktdelsreglene verner en verdimeessig rett, eller om det er nødvendig at de fortsatt skal verne en kvalitativ rett.”*
- *”Det bør videre vurderes om beløpsbegrensningen(...) bør avvikles eller endres.”*
- *”Dersom utvalget foreslår å fjerne eller klart skjerpe regelen om beløpsbegrensning, kan det være grunnlag for å vurdere det brøksmessige omfanget av pliktdelsreglene.”*

Forslaget innebærer ganske omfattende endringer når det kommer til livsarvingenes pliktdel. Utvalget foreslår å endre pliktdelsbrøken, beløpsbegrensningen og endre måten man beregner pliktdelsbrøken på.

⁴⁹ NOU 2014:1 s. 10.

⁵⁰ *Ibid* s. 9.

⁵¹ *Ibid* s. 10-11.

3.2 Pliktdelens omfang

Utvalget skriver i utkastet til ny arvelov at de ”mener at enkelte av de ulempene som knytter seg til dagens pliktdelsregler, kan begrenses uten at man behøver å fjerne reglene. Reglene må tilpasses dagens samfunn, slik at de blir mer fleksible, og at de slår mer likt ut enn i dag for arvelatere i forskjellige samfunnslag”.⁵²

Forslag til ny pliktdelsbestemmelse lyder som følgende:

§49 Livsarvingenes pliktdel

- (1) Halvparten av en livsarvings arvelodd er pliktdelsarv. Pliktdele arven er likevel aldri større enn 40 ganger folketrygdens grunnbeløp til hvert av arvelaterens barn eller hvert barns linje.
- (2) Arvelateren kan bare råde over pliktdelsarv hvis det er særskilt hjemlet i lov eller i samtykke fra livsarvingene.⁵³

I oppgaven avgrenses det mot bestemmelsens andre ledd.

Forslaget til den nye pliktdelsbestemmelsen må ses i sammenheng med det nye forslaget til ektefellens arverett. Forslaget lyder som følgende:

§6 Ektefellens arverett

- (1) Ektefellen arver halvparten når det er livsarvinger etter arvelateren, likevel minst 6 ganger folketrygdens grunnbeløp ved dødsfallet.⁵⁴

I første ledd foreslår utvalget at ektefellens arvelodd skal økes fra en fjerdedel til en halvpart og fra 4 ganger grunnbeløpet til 6 ganger grunnbeløpet der hvor arvelater også etterlater seg livsarvinger. Utvalget begrunner endringen med at økningen i arv til gjenlevende ektefelle ”vil gi gjenlevende ektefelle større muligheter til å beholde det felles hjemmet i konkurranse med førstavedes særkullsbarn”, og ”gjøre det lettere å skifte boet i en del tilfeller hvor uskifte kan være en uheldig løsning på lengre sikt for gjenlevende”.⁵⁵ Når det gjelder minste arven viser utvalget til at det må være av en viss størrelse for i det hele tatt å inneha en beskyttelsesfunksjon. Utvalget påpeker at en minste arv på 4G, spesielt i bystrøk, vil kunne gi en svak beskyttelse om man ser hen til boligprisene.⁵⁶

Ut i fra de nye forslagene ser man som nevnt at utvalget har tatt et bevisst valg om å redusere pliktdelsarven til livsarvingene for å styrke gjenlevende ektefelles arverettslige økonomiske posisjon.

⁵² NOU 2014: 1 s. 144.

⁵³ *Ibid* s. 233.

⁵⁴ *Ibid* s. 185.

⁵⁵ *Ibid* s. 185.

⁵⁶ *Ibid* s. 38.

3.3 Forslaget til redusert pliktdelsbrøk

3.3.1 Generelt

Som en begrunnelse for å redusere pliktdelsbrøken viser arvelovsutvalget til at det i dag er færre livsarvinger i hvert dødsbo, at dødsboene er større enn før og at livsarvingene som oftest er godt voksne når de tar arv. De viser også til den internasjonale utviklingen som trekker i retning av en reduksjon.⁵⁷ Utvalget vurderte en pliktdel på en halvpart, en tredjedel og en fjerdedel, men valgte en halvpart da de mente det ville være et for stort brudd med tidligere rettstradisjon å redusere pliktdelsbrøken ytterligere.⁵⁸

I forkant av utformingen av dagens arvelov ble det nedsatt en komité for å drøfte nordisk samarbeid, og for å utrede og eventuelt fremlegge forslag om endring av arveloven og tilgrensede områder.⁵⁹ I NUT 1962: 2 foreslo et mindretall av komitéens medlemmer å redusere pliktdelen fra to tredjedeler til en halvpart.⁶⁰ Da var det imidlertid snakk om halvparten av dødsboet, og ikke halvparten av arvingens arvelodd. Mindretallet viste til at pliktdelsarven i 1937 ble redusert fra tre fjerdedeler til to tredjedeler, og påpekte at reduksjonen kom på et passende tidspunkt sett hen til nedgangen i antall barn per familie.⁶¹ Nedgangen i antall barn per familie ble også fremstilt som argument for ønsket om å redusere pliktdelsarven fra to tredjedeler til halvparten i 1962. I utkastet viste mindretallet også til at livsarvingene ofte er voksne når de arver, og at mange allerede vil ha fått stor økonomisk hjelp før arvelaterens død i form av blant annet støtte til utdannelse. Det ble også pekt på at ved å redusere pliktdelsbrøken fikk arvelateren større testasjonsrett som igjen kunne bidra til å ”sikre ektefellen” eller ”begunstige et enkelt av barna, f.eks. en hjemmeværende datter”.⁶² Det faktum at Sverige og Finland også hadde en pliktdel på en halvpart var nok et moment i begrunnelsen.

Flertallet ønsket i 1962 imidlertid ingen reduksjon av pliktdelsbrøken. De la i utredningen vekt på at forslaget møtte stor motstand fra Stortinget da spørsmålet ble tatt opp i forkant av arveloven av 1937. Flertallet uttalte at av ”hensyn til den sterke stilling som arvelaterens barn etter alminnelig oppfatning hos oss bør ha når det gjelder arv etter foreldrene, synes det ikke å være grunn til å redusere brøken (til f.eks. 1/2) slik som det danske arvelovutvalg nå foreslår, og slik som ordningen allerede er i Finland (sic) og Sverige”.⁶³

Justisdepartementet tiltrådte mindretallets syn på pliktdelsbrøken i Ot.prp. nr. 36 (1968-1969) og ønsket å redusere pliktdelsbrøken til en halvpart av boet.⁶⁴

⁵⁷ NOU 2014: 1 s. 144.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ NUT 1962: 2 s. 1.

⁶⁰ *Ibid.* s. 115.

⁶¹ *Ibid.* s. 115.

⁶² *Ibid.* s. 116.

⁶³ *Ibid.* s. 111.

⁶⁴ Ot.prp.nr. 36 (1968-1969) s. 157.

I *Innst. O. nr. XIX (1970-1971) Tilråding frå justisnemnda om lov om arv m.m* sa Justisnemnda seg imidlertid enig med flertallet i komitéens forslag om å beholde pliktdelsbrøken på to tredjedeler fra arveloven av 1937. Nemda uttaler i innstillingen at "[m]ot ein reduksjon av pliktdelen talar at det vil gi gje ein arvelatar vidare høve til å forfordele einskilde barn."⁶⁵ Forslaget om å redusere pliktdelsbrøken til en halvdel ble også forkastet av et enstemmig Storting i 1972.⁶⁶

Det ovennevnte viser at problemstillingen om en reduksjon av pliktdelsarven har vært et aktuelt tema helt siden lovendringen i 1937.

Mindretallets argumenterer som ble brukt for å begrunne en reduksjon av pliktdelsbrøken i NUT 1962: 2 er stort sett de samme argumentene som blir brukt i NOU 2014: 1. En reduksjon av pliktdelsbrøken vil i dag også gi arvelateren en mulighet til å forfordele ett eller flere av sine barn slik Nemda påpekte i *Innst. O. nr. XIX (1970-1971)*. Det sentrale spørsmålet er om samfunnet nå er mer åpent for reduksjon av pliktdelsreglene enn det som var tilfellet ved utformingen av arveloven av 1972.

Som nevnt under punkt 2.4 ser man at mange av argumentene som ble brukt for å forsvare pliktdelsreglene ikke lenger gjør seg gjeldende, eller ikke gjør seg gjeldende med like stor styrke. Samfunnet har gjennomgått store endringer siden arveloven ble vedtatt i 1972.

Dersom man ser tilbake på mindretallets begrunnelse i NUT 1962: 2 vil man se at det ble lagt stor vekt på antall barn per familie. I 2016 fødte kvinner i snitt 1,71 barn.⁶⁷ Som mindretallet påpekte i 1962 betyr en nedgang i antall fødte barn at arvepotten til livsarvingene blir større. I 1910 ble det født i gjennomsnitt 6 barn i hvert ekteskap, i 1920 5,3 barn, i 1930 4,5 barn, i 1937 3,8 barn, i 1946 3 barn og i 1950 2,8 barn.⁶⁸ Fra 1937 til 1950 hadde antallet barn per ekteskap i snitt gått ned med 1 barn per ekteskap (3,8 – 2,8).

Siden 1950 og frem til i dag har antallet barn per familie i snitt gått ned med 1,09 barn (2,8 – 1,71).⁶⁹ Dersom arvelater i 1950 etterlot seg 2,8 barn og 1 million kroner, arvet barna 238 095 kroner ($2/3 * 1\ 000\ 000 / 2,8$), mens i dag vil 1,71 barn arve 389 864 kroner ($2/3 * 1\ 000\ 000 / 1,71$). Det er altså en markant forskjell i størrelsen på arven til barn i dag kontra størrelsen på arven i 1950. Dersom man i dag tar det samme eksempelet, men velger å redusere pliktdelsbrøken til en halvpart, vil barna likevel arve mer enn barna i 1950 da pliktdelen var 2/3. Barna vil da arve 292 398 kroner ($0,5 * 1\ 000\ 000 / 1,71$).⁷⁰ Det faktum at dødsboene gjennomgående er større i dag enn tidligere, taler for at en reduksjon av pliktdelsbrøken ikke vil medføre et urimelig resultat.

⁶⁵ *Innst. O.nr. XIX (1970-1971)* s.16.

⁶⁶ NOU 2014: 1 s.144.

⁶⁷ Se statistisk sentralbyrås nettsider, *Fødte*, 2017, <https://www.ssb.no/fodte/> (sitert september 2017).

⁶⁸ NUT 1962: 2 s. 115.

⁶⁹ Siste måling ble foretatt i 2016, se <https://www.ssb.no/fodte/>

⁷⁰ Regnestykket forutsetter at halvparten regnes av dødsboet og ikke som halvparten av arvelodden.

Utvalget viser i NOU 2014: 1, i likhet med mindretallet i NUT 1962: 2, til at livsarvingene som oftest er godt voksne mennesker når de arver, og at dette er et argument som tilsier at pliktdelsbrøken kan reduseres.⁷¹ Historisk sett ser man at et av hovedhensynene bak pliktdelsreglene er å verne unge livsarvinger. Utviklingen av velferdsstaten begynte allerede på slutten av det 19. århundre, men det var først etter andre verdenskrig utviklingen virkelig skjød fart.⁷² I dag har Norge et velutviklet velferdssystem, og behovet for arv er således ikke like stort som tidligere.

På den annen side er det ikke slik at godene velferdsstaten tilbyr alltid er tilstrekkelig. Det er nærliggende å anta at barn av foreldre som dør tidlig og som etterlater seg mindre dødsbo vanligvis vil stille svakere økonomisk enn barn som vokser opp med to foreldre. Det er ingen garanti for at godene Norge kan tilby gjennom velferdsstaten vil vare. Velferdsstaten står foran en rekke utfordringer. Befolkningen blir stadig eldre, hvilket medfører blant annet økte utgifter til pensjon og eldreomsorg. Oljen vil etter hvert ta slutt, noe som vil påvirke Norges økonomi og velferdssystem. Dersom dette skjer vil mindreårige livsarvinger kunne få det vanskelig økonomisk. En reduksjon av pliktdelsbrøken vil i et tilfelle som dette kunne gi uheldige utslag.

En kan eventuelt tenke seg en løsning lik den det danske utvalget så på, om at pliktdelsreglene bare skulle gjelde frem til fylte 24 år. En mulighet kunne vært å lage alderstrapper for pliktdelsarv. For eksempel at i intervallet 0-18 år har man rett på pliktdelsarv på 2/3, 18-20 år på en halvpart og fra 20-25 år på 1/3. Fra fylte 25 år har man ingen rett på pliktdel da man fra denne alderen må forventes å være økonomisk uavhengig. Det kan også argumenteres for at retten burde bortfalle allerede fra myndighetsalder eller fra begynnelsen av 20 årene, men et sted må en grense settes. Imidlertid kan grensen, som det danske utvalget påpekte, virke tilfeldig for for eksempel søsken som er på hver sin side av grensen. Det er ikke mulig å lage regler som er rimelige og rettfærdige for alle, men ettersom et av hovedmålene til utvalget var å oppnå brukervennlige regler, kan det hevdes at pliktdelsregler bygd på alderstrapper blir for kompliserte og lite brukervennlig.

3.3.2 Nordisk rett

I flere av de nordiske landene ser man også at utviklingen går i retning av et svakere arverettslig vern for livsarvinger.

3.3.2.1 Svensk og finsk rett

Finske og svenske arverettsregler er svært like, dette skyldes at Finland lenge lå under svensk styre.⁷³

⁷¹ NOU 2014: 1 s. 144.

⁷² Se store norske leksikon sine nettsider, *Velferdsstat*, 2017, <https://snl.no/velferdsstat> (sisert september 2017).

⁷³ Torstein Frantzen, *Harmonisering av familie og arveretten i Norden – hvorfor det?*, *tidsskrift for familierett arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2004 s. 236-259, s. 236.

Pliktdelen til livsarvinger i Sverige er på en halvpart av arvelodden. Utgangspunktet etter svensk rett er at arvelaters livsarvinger arver alt dersom arvelater ikke etterlater seg ektefelle eller testament.⁷⁴ Etterlater arvelater seg ektefelle, har ektefellen som utgangspunkt rett til såkalt fri förfoganderätt (råderett).⁷⁵ Dette betyr at ektefellen kan råde over all arv etter gjenlevende frem til denne også faller fra. Dette gjelder imidlertid ikke ubetinget.⁷⁶ Livsarvingene har sekundærarverett. Dette betyr at livsarvingenes arverett aktiveres når gjenlevede ektefelle faller fra.⁷⁷ Livsarvingene har da rett på halvparten av arven uavhengig av antall livsarvinger og hvor store verdier arvelater etterlater seg. Denne arven er beskyttet mot arvelaters testamentariske disposisjoner.⁷⁸

Pliktdelen til livsarvinger i Finland er i likhet med pliktdelen til en livsarving i Sverige på halvparten av arvelodden.⁷⁹ Gjenlevende ektefelle har ikke rett på arv eller til å sitte i uskiftet bo, men har rett til en bruksrett til bolig og innbo.⁸⁰ Utgangspunktet er dermed at livsarvingene arver alt dersom ikke annet er bestemt i testament selv om arvelater etterlater seg ektefelle.

3.3.2.2 Islandsk rett

I likhet med Norge har livsarvinger på Island rett på to tredjedeler av arvelaters formue.⁸¹ Gjenlevende ektefelle har til forskjell fra gjenlevende ektefelle i Norge rett på en tredjedel av arven, og arven til ektefellen er pliktdelsarv (tvangsarv).⁸² Arvelater har således ingen testasjonsrett dersom han etterlater seg livsarvinger og ektefelle etter islandsk rett.

3.3.2.3 Dansk rett

Frem til arveloven av 1963 hadde livsarvinger i Danmark rett på pliktdelsarv på 2/3.⁸³ I 2007 fikk Danmark ny arvelov hvor det ble bestemt at pliktdelsarven skulle være på en fjerdedel av den legale arvelodden til arvingene.⁸⁴ Gjenlevende ektefelles pliktdelsarv er også på en fjerdedel av sitt arvelodd som utgjør den andre halvparten av boet.⁸⁵ Gjenlevende ektefelle hadde, frem til den nye arveloven trådte i kraft, rett på en fjerdedel av arvelaterens totale bo dersom arvelater ikke etterlatte seg testament. I dag har ektefellen rett på en større del (halvparten) av formuen etter arvelater, men tvangsarven til gjenlevende ektefelle har blitt redusert fra en fjerdedel til en åttendedel hvor arvelater også etterlater seg arvinger. Dersom arvelater etterlater seg både ektefelle og livsarvinger er pliktdelen på en fjerdedel til sammen. Livsarvingene og

⁷⁴ ÄBS 2:1. Livsarvinger er kalt bröstarvinger i Sverige.

⁷⁵ Lødrup 2003 s. 129.

⁷⁶ ÄBS 3:1 første ledd.

⁷⁷ ÄBS 3:2 og 3:9.

⁷⁸ Thomas Eeg, TFR-1994-365 s. 372.

⁷⁹ ÄBF 7 kap. om laglott, 1 §.

⁸⁰ ÄBF kap. 3 1 a §.

⁸¹ EL § 35.

⁸² EL § 35.

⁸³ Betænkning om revisjon af arvelovgivning mv. s. 76.

⁸⁴ Den legale arvelodden er på halvparten i Danmark, jf. AL § 5.

⁸⁵ AL §10.

ektefellen har følgelig rett på 12,5 % av boet hver. Lengstlevende har imidlertid i medhold av AL. § 11, stk 2 alltid rett på såkalt suppleringsarv som tilsvarer den norske minste arven. Suppleringsarven går i likhet med minsterarven foran livsarvingens rett på arv. Formålet er i likhet med minsterarven å sikre gjenlevende ektefelle en viss økonomisk standard.⁸⁶

I *Bættænkning om revisjon af arvelovgivningene mv.* kom det danske utvalget i likhet med det norske arvelovsutvalget til at det fortsatt var behov for pliktdelsregler, men at det nå var gode grunner til å redusere pliktdelsbrøken.⁸⁷ Det danske utvalget trakk fram mange av de samme argumentene som ble vektlagt i NOU 2014: 1 Ny arvelov, men reduserte pliktdelsbrøken mer enn det det norske utvalget nå foreslår.

I Danmark er det slik at dersom arvelater etterlater seg ektefelle, to barn og en formue på 1 000 000, skal barna ha en fjerdedel av sin arvelodd. Arvelodden er på 500 000 (0,25*1 000 000). Barna har således rett på kr 125 000 til sammen (0,25*500 000) eller 62 500 hver (0,25*500 000/2).

Hvis man tar det samme eksempelet og følger forslaget til det norske arvelovsutvalget om at pliktdelen skal utgjøre halvparten av arvingens arvelodd, ser man at livsarvingene vil arve dobbelt så mye etter norsk rett som etter dansk rett. Her utgjør barnas arvelodd kr 500 000 og livsarvingene har rett på halvparten, altså kr 250 000 til sammen (0,5*500 000) eller kroner 125 000 hver (0,5*500 000).

3.3.2.4 Harmonisering

For å få størst mulig likhet i pliktdelsreglene mellom de nordiske landene kan det hevdes at det beste alternativet vil være om Norge og Island, i likhet med Sverige og Finland, reduserer pliktdelen slik at gjenlevende ektefelle kan få rett til halvparten av arven etter førstavede.⁸⁸

3.3.3 Testasjonsretten ved redusert pliktdelsbrøk

3.3.3.1 Generelt

De nye forslagene til pliktdelsregler medfører at testasjonsretten blir utvidet slik at arvelatere med mindre formuer også får mulighet til å testamentere. Økt testasjonsrett kan imidlertid også ha en negativ side med tanke på den økende levealder og den alderdomssvekkelse som det kan medføre.

Livsarvingens pliktdelsarv og gjenlevende ektefelles legalarv setter i dag begrensninger for arvelaters testasjonsfrihet. Reglene kan sies å skape et ”klasseskille” innenfor arveretten. ”Klasseskillet” er et formuemessig skille som går

⁸⁶ Rasmus Kristian Feldthusen, Ingrid Lund-Andersen & Linda Nielsen, *Arveretten*, København 2014 s.41

⁸⁷ *Bættænkning om revisjon af arvelovgivningene mv.* s.84.

⁸⁸ Peter Lødrup, *Nordisk arverett, En sammenliknende studie av dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk rett med drøftelser av harmoniseringsmuligheter og reformbehov*, Nordisk ministerråd : trykt utg. 2003: 3 s. 77-78.

mellom arvelatere med testasjonsfrihet og arvelatere uten testasjonsfrihet. I dag må man ha en formue som overstiger 12 ganger grunnbeløpet for i det hele tatt å kunne testamentere.⁸⁹

Eksempel: Dersom arvelater etterlater seg ektefelle, to felles barn og en formue på 1 123 608 kroner (12 ganger grunnbeløpet) kan han ikke testamentere bort noe av arven. Gjenlevende ektefelle skal ha minste arv på 374 536 kroner (4 ganger grunnbeløpet), og barna skal ha 2/3 av arven dvs. 749 072 kroner (tilsvarende 8G), jf. al. §6 og §29. Til sammen utgjør dette hele formuen etter arvelateren på 1 123 608 kroner.

Har arvelater derimot en formue på 10 millioner kroner, ektefelle og to barn vil han kunne testamentere bort hele 7 625 464 kroner. Da forutsatt at arvelater tar i bruk beløpsbegrensningen på 1 million kroner til hvert barn og minste arven til den gjenlevende ektefellen. For å redusere denne ulikheten i testasjonsretten mellom arvelatere med liten og stor formue har utvalget foreslått flere grep. Ett av disse grepene er en reduksjon av pliktdelsbrøken.

De nye reglene medfører at arvelatere med ektefelle og livsarvinger som hovedregel kan testamentere bort en fjerdedel uavhengig av størrelsen på boet. Arvelater har imidlertid ingen testasjonsrett dersom boet ikke overstiger minste arven til ektefellen på 6G. Dersom arvelater kun etterlater seg livsarvinger kan arvelater testamentere bort halvparten.

3.3.3.2 Testasjonsretten i nordisk rett

Sammenlikner man testasjonsfriheten i Norge med de andre nordiske landene, ser man at Norge er et av de landene som kommer dårligst ut når det gjelder testasjonsfrihet ved mindre dødsbo i dag. Etterlater man seg 2 millioner kroner og to livsarvinger vil man i Norge i dag kunne testamentere over ca. 660 000 kroner. I Sverige og Finland vil man kunne testamentere over 1 million kroner, og i Danmark vil man kunne testamentere over 1,5 millioner kroner. På Island er testasjonsfriheten den samme som i Norge. Med de nye pliktdelsreglene vil man imidlertid, i likhet med Sverige og Finland, kunne testamentere over 1 million kroner.

Tar man det samme eksempelet og sammenlikner med Danmark, men forutsetter at arvelater også etterlater seg ektefelle, får man per dags dato et enda større skille i testasjonsfriheten.⁹⁰ Etter dansk rett har ektefellen en pliktdelsarv (tvangsarv) på 1/8 av boet, og det samme har livsarvingene.⁹¹ En testator i Danmark vil i dette tilfelle kunne testamentere over 3/4, 1,5 millioner kroner, mens en testator i Norge bare vil kunne testamentere over 292 131 kroner.⁹² Med de nye pliktdelsreglene vil imidlertid en testator i Norge kunne testamentere over 500 000 kroner. En testator med to

⁸⁹ Grunnbeløpet er per 01.05.17 på kr 93 634, se Skatteetaten sine nettsider, *Grunnbeløpet i folketrygden* <http://www.skatteetaten.no/no/Tabeller-og-satser/Grunnbeløpet-i-folketrygden/> (sisert september 2017).

⁹⁰ Eksempelen forutsetter også at minste arven eller suppleringsarven ikke blir brukt.

⁹¹ AL §9, jf. §10 og AL. § 5.

⁹² Eksempelen forutsetter at gjenlevende ektefelle kun får minste arven.

livsarvinger og ektefelle i Danmark vil altså kunne testamentere tre ganger så mye som en testator i Norge. Forskjellene i testasjonsfriheten vil med de nye reglene være mindre, men forskjellen vil likevel være betydelig.

3.3.4 Virkninger for førstavdødes særkullsbarn

3.3.4.1 Hvordan en reduksjon av pliktdelen påvirker særkullsbarna

Som tidligere nevnt har det skjedd store endringer i familiekonstellasjonene. Det er etter hvert blitt vanlig at førstavdøde etterlater seg særkullsbarn, eller både særkullsbarn og fellesbarn. Særkullsbarn er avdødes livsarvinger som ikke er felles livsarvinger.⁹³

Som nevnt under punkt 3.1 var en viktig målsetning at reglene i lovforslaget skulle gi ”tidsmessige og balanserte løsninger”, at de skulle være ”i tråd med den alminnelige rettsfølelsen” og være ”konfliktdempende”. Det kan imidlertid stilles spørsmål om målsetningene blir ivarettatt når det gjelder særkullsbarnas arverettslige posisjon.

Det kan sies at forslaget til ny arvelov tar lite hensyn til dagens behov for arverettslige løsninger som er tilpasset et moderne samfunn med ulike familiesammensetninger. De nye pliktdelsreglene kan medføre urimelig arverettslig ulikhet mellom særkullsbarn og fellesbarn. Arvelovsutvalget synes i NOU 2014: 1 i liten grad å drøfte denne problematikken.

For å belyse urimeligheten som kan oppstå mellom særkullsbarn og fellesbarn er det viktig å se nærmere på ektefelles arverett. En reduksjon av livsarvingenes pliktdel har bidratt til at gjenlevende ektefelle kan arve mer.

Arvelovsutvalget innrømmer at utvidelsen av legalarvebrøken til ektefellen vil gå på bekostning av særkullsbarna til førstavdøde.⁹⁴ Utvalget uttaler i utredningen at ”det er nesten like mange ekteskap som oppløses årlig på grunn av skilsmisse som de som oppløses på grunn av dødsfall”. Videre påpeker de at ”[i] noen tilfeller kan det nok være noe av en tilfeldighet om man kommer i kategorien fraskilt eller gjenlevende ektefelle.”⁹⁵ Fellesskapshensynet ved skilsmisse er nedtonet ved innføringen av skjevdelingsregelen og ved innstramming av regler om ektefellebidrag.⁹⁶ Ser man på samboeres rettsstilling vil man se at fellesskapshensynet står særdeles svakt. Rettsutviklingen synes å legge vekt på at ektefeller og samboere er mer likestilte og mindre økonomisk avhengige av hverandre enn før. Større grad av likestilling og økonomisk uavhengighet mellom ektefeller kan tale mot en økning av den gjenlevende ektefelles arv.

Det legges likevel avgjørende vekt på ønsket om å øke ektefellens mulighet til å beholde hjemmet og opprettholde levestandarden ektefellen hadde før førstavdødes

⁹³ Peter Hambro, *Arveplanlegging og avtalt uskifte, Gjenlevende ektefelle og særkullsbarn*, Oslo 2006 s. 70.

⁹⁴ NOU 2014: 1 s. 35.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*

bortgang. Det kan stilles spørsmål om dette er et beskyttelsesverdig hensyn. Når ektefeller skilles må begge justere levestandarden, det kan dermed hevdes det ikke burde være annerledes ved død. Videre er det ikke lenger slik at de fleste boliger går i arv i generasjoner. Det kan tenkes at det emosjonelle aspektet ved eiendom ikke er like viktig i dagens samfunn. Gjenlevende ektefelle vil i mange tilfeller kunne klare å opprettholde en god levestandard og greie seg med en mindre bolig. Vanskelighetene unge ofte har med å komme inn på boligmarkedet kan kanskje være et forhold som er like viktig som gjenlevende ektefelles behov for å beholde huset.

Engh hevder at i de tilfeller hvor ektefellene begge har barn fra tidligere forhold, vil de foreslåtte reglene normalt ikke passe.⁹⁷ Han peker her på at ektefellene har sin egen økonomi med ansvar for egne barn, og bruker følgende eksempel for å vise hvor urimelige utslag de nye reglene kan gi for særkullsbarn:

*”A og B har vært gift før og har hver to barn. Begge har NOK 1 million som de tar med seg inn i ekteskapet. A dør først. Barna etter A får da NOK 250.000 hver og B arver NOK 500.000. Når B like etter dør, får barna etter B NOK 750.000 hver.”*⁹⁸

Eksempelet viser at stebarn kan ende opp med å arve mer etter sin steforelder (A) enn det de biologiske barna gjør. Gjenlevende ektefelle (B) kan imidlertid bruke arven som han eller hun vil, og det er ingen garantier for at det er noen arv igjen til dennes barn når gjenlevende faller fra. Dersom gjenlevende ektefelle dør svært kort tid etter førstavede, vil imidlertid sannsynligheten være stor for at en stor del av arven etter førstavede er i behold.

Engh viser videre til at forslaget kan føre til et enda mer urimelig resultat dersom den gjenlevende forelderen til A sine barn også gifter seg på nytt og dør før sin nye ektefelle.⁹⁹ Her vil altså As barn kunne risikere at store deler av arven etter *begge* foreldre går til steforeldres arvinger.

Dersom arvelater ikke ønsker et resultat som de foregående eksemplene viser, er det en mulighet å begrense arven til gjenlevende ektefelle. I § 7 i arveutvalgets forslag til ny arvelov reguleres denne muligheten.¹⁰⁰ Av bestemmelsen går det frem at arvelater kan begrense gjenlevende ektefelles arv til minimum 6 ganger folketrygdens grunnbeløp. Vilklårene for begrensningen er at arvelater har fastsatt det i testamentet og at ektefellen har fått kunnskap om det.¹⁰¹ En minste arv på 6 ganger grunnbeløpet vil i mange tilfeller utgjøre en stor del av dødsboet. Begrensningen til minste arven vil således være mest effektiv ved større dødsbo dersom man ikke ønsker å få et utslag som eksemplene overfor viser.

⁹⁷ Jone Engh, Forslag til ny arvelov, Lov og rett (LOR), Norsk juridisk tidsskrift, nr. 3 2015 54. årgang s. 172-280 (s. 174).

⁹⁸ Engh, LOR 2015 s. 174, eksempelet forutsetter at gjenlevende ektefelle ikke krever minste arven.

⁹⁹ Engh, LOR 2015 s. 175.

¹⁰⁰ NOU 2014: 1 s. 225 § 7.

¹⁰¹ Vilklåret om at ektefellen må ha fått kunnskap om testamentet gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen om testamentet, jf. § 7 andre setning.

En annen mulighet vil være å disponere over arven i levende live. Så lenge disposisjonen er en livsdisposisjon, vil man kunne gjøre som man vil med sin formue. Dersom man har stor formue og muligheten til å gi bort verdier vil man kunne bøte på urimeligheten som kan oppstå overfor sine egne særkullsbarn ved fordelingen av arven. Mange har imidlertid ikke denne muligheten.

Usikkerhet rundt særereglene kan også medføre et uheldig arveoppgjør for særkullsbarna. Som Engh viser til kan det antas at mange tror at fordeling av arven kan tilpasses ved særereie. Det er nok en del som er av den oppfatning at særereie ikke går inn i dødsboet. At en slik misforståelse kan gi et uheldig resultat kan vises ved følgende eksempel:

A og B er gift. Begge har barn fra tidligere forhold. A har arvet et familieselskap med sine 2 søsken. As foreldre bestemte at selskapet skulle være i livsarvingens særereie slik at bedriften ble holdt i familien ved eventuelle skilsmisser. Dersom A dør vil As andel av familieselskapet inngå i dødsboet da særereie ikke holdes utenfor. B og senere evt. Bs særkullsbarn vil dermed kunne bli eiere av As andel i familieselskapet. Dette vil kunne oppleves som svært urimelig for As særkullsbarn, som mest sannsynlig vil ha en sterkere tilknytning til familiebedriften enn sine stesøsken. Det vil nok kanskje heller ikke være optimalt for As søsken som er medeiere å få en svigerinne/svoger inn i familiebedriften.¹⁰²

Et av arvelovsutvalgets hovedargumenter når det gjelder virkninger for særkullsbarna er at de ofte er ”godt voksne og etablerte, slik at de ikke har det samme akutte behovet for midler til forsørgelse, som gjenlevende vanligvis har”.¹⁰³ Det finnes imidlertid flere tilfeller hvor foreldrene dør før livsarvingene er blitt voksne eller har nådd myndighetsalder. Utvalget kunne med fordel vist til en statistikk over andelen livsarvinger som mister sine foreldre på et tidspunktet i livet der midler til forsørgelse fortsatt er viktig. En nærmere redegjørelse på dette området kan sies å være spesielt viktig sett hen til at utvalget foreslår å fjerne forlodsregelen i al. § 36 første avsnitt.¹⁰⁴

Eksemplene illustrerer hvordan redusert pliktdelsarv og en utvidet arverett til gjenlevende ektefelle kan slå urimelig ut for førsteavdødes særkullsbarn. Lovgiver kan imidlertid ikke forventes å ta hensyn til alle tenkelige tilfeller. Likevel ser man at førsteavdødes særkullsbarn kan havne i en spesielt uheldig stilling, noe som tilsier at spørsmålet burde vært drøftet ytterligere.

¹⁰² Det finnes imidlertid regler om oppløsning av sameie. Hovedregelen følger av sameieloven § 15 første ledd som sier at hver av sameierne har en ubetinget rett til å kreve oppløsning etter varsel med rimelig frist. Regelen er deklatorisk. Ved salg av sameieandel har medeierne forkjøpsrett, jf. saml. § 11. I noen tilfeller kan også tvangsutløsning av mindretallsaksjonærer etter aksjeloven og allmennaksjeloven være aktuelt.

¹⁰³ NOU 2014: 1 s. 35-36.

¹⁰⁴ Det fremgår av al. § 36 første ledd om forlodsrett at ”[b]arn av arvelataren som ikkje har fått oppfostringa si fullenda på den tid arvelataren døy, har kra på ein sum av buet som forlott til å sikre livsopphald og utdanning dersom dette er rimeleg etter tilhøva.”

Som Fagutvalget for privatrett ved Den norske Dommerforening anfører kan reglene slik de er foreslått være uheldige. Dommerforeningen uttaler at "[l]engstlevendes arvelodd og rett til minste arv bør sees i sammenheng med testasjonsadgangen og størrelsen på livsarvingenes plikt del, hvoretter arvelater har mulighet til selv å foreta en prioritering."¹⁰⁵ Fagutvalget mener at "arveloven bør gi førstavdøde rett til ved testament å bestemme en annen fordeling".¹⁰⁶ En regel om at arvelater skal kunne prioritere mellom ektefelle og livsarvinger vil kanskje kunne virke konfliktdempende i de tilfeller der reglene kan slå uheldig ut for særkullsbarna.

3.3.4.2 Særkullsbarnas stilling i nordisk rett

Den internasjonale rettsutviklingen blir også brukt som et moment i begrunnelsen for utvidelsen av legalarvebrøken, og utvalget viser til styrking av samboere og ektefellers arverettslige rettigheter. Likevel er det ved utforming av regler viktig å se hen til hva som gir det beste resultatet for det enkelte land og dets behov.

Som nevnt er hovedregelen i Sverige at livsarvingene har krav på halvparten av sitt arvelodd. Gjenlevende ektefelle har imidlertid ikke krav på noen arv eller rett til förfoganderett der førstavdøde etterlater seg særkullsbarn. Gjenlevende ektefelle har likevel rett på en form for minste arv (basbelopsreglen) på 4 ganger "basbeloppet" som i dag utgjør tilsammen 179 200 kroner.¹⁰⁷ Den svenske "minste arven" er vesentlig lavere enn den foreslåtte norske minste arven som i dag utgjør 561 804 kroner. Førstavdødes arvinger har sekundærarverett dersom gjenlevende overtar alt etter "basbelopsreglen".¹⁰⁸ Dersom ektefellen overtar hele boet som minste arv i Norge har førstavdødes særkullsbarn ingen sekundærarverett og arver således ingenting etter sin forelder. Særkullsbarna stilles altså sterkere etter svensk arverett da ektefellen hverken har råderett over arven til førstavdøde, eller rett på å sitte i uskiftet bo overfor særkullsbarna.

I finsk rett har ikke gjenlevende ektefelle arverett overfor avdødes særkullsbarn. Gjenlevende ektefelle har heller ingen lovfestet rett til å sitte i uskifte.¹⁰⁹ Derimot har gjenlevende ektefelle en ubetinget bruksrett overfor både fellesbarn og særkullsbarn til felles hus og innbo.¹¹⁰ Når gjenlevende ektefelle dør vil særkullsbarna ha rett på arv etter lengstlevende.¹¹¹

I likhet med norsk rett har gjenlevende ektefelle i Danmark ingen rett på å sitte i uskiftet bo med særkullsbarn.¹¹² I Danmark er tvangsarven (pliktdelen) til gjenlevende ektefelle kun 1/8 der hvor han etterlater livsarvinger. Fagutvalgets syn på at testator selv burde kunne prioritere fordeling av arven kan sies å samsvare mer med en dansk arverettsmodell hvor en arvelater med ektefelle og livsarvinger kan testamentere over

¹⁰⁵ Den norske Dommerforening, Fagutvalget for privatrett, Høring NOU 2014: 1 Ny arvelov, Oslo 14. oktober 2014 s.1.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Lag (1962:381) om allmän försäkring, Ärvdabalken 3 kap. §1 andre ledd.

¹⁰⁸ Lødrup, 2003 s. 231.

¹⁰⁹ *Ibid* s. 159.

¹¹⁰ ÄBF kap. 3 1 a §, Hambro 2006 s. 312.

¹¹¹ Lødrup 2003 s. 192, jf. ÄBF kap.3 § 1 annet ledd.

¹¹² AL § 17, jf. § 18.

75 % av arven. En testator i Danmark kan således hindre at særkullsbarna kommer i en uheldig arverettslig stilling.

På Island kan ikke gjenlevende ektefelle sitte i uskiftet bo med førstavdødes særkullsbarn dersom førstavdøde ikke har opprettet testament. Særkullsbarna har således rett på sin del av arven på 2/3 av dødsboet når arvelater dør.¹¹³ En ektefelle kan imidlertid i testament bestemme at gjenlevende ektefelle skal få sitte i uskiftet bo med førstavdødes særkullsbarn.¹¹⁴ Da får førstavdødes særkullsbarn utsatt sin arverett.

Det er store forskjeller mellom særkullsbarnas arverettslige stilling i de nordiske landene. Likevel er det viktig å merke seg, som Eeg treffende påpeker, at ulike lands arverettigheter til fordel for den gjenlevende ektefellen ”*neppe(kan) sammenliknes på en hensiktsmessig måte uten at det også gjøres rede for hvordan(mangel på) regler og ordninger som fungerer til gjenlevende ektefelles fordel(formuesordning, forsikringspraksis, stønader m.m.), samvirker med arvereglene i de enkelte land*”.¹¹⁵

3.3.4.3 Oppsummering

Oppsummert ser man at målene arvelovsutvalget satte seg ved arbeidet med revisjonen av arveloven svikter når det kommer til virkninger for særkullsbarna til førstavdøde. Når det gjelder deres arverettslige stilling kan man hevde at vilkåret om at reglene skal være tidsmessige og balansert ikke er oppfylt. Reglene kan sies å være mer konfliktskapende enn konfliktdempende. En mulig løsning kan, som Fagutvalget ved Den norske Dommerforening påpeker, være at arvelater selv burde ha en mulighet til å velge hvem han ønsker å prioritere.

3.4 Beregning av pliktdelen

Pliktdelen blir i dag beregnet av ”formuen til arvelateren”, jf. arveloven § 29. Med ”formuen til arvelateren” siktes det som nevnt til arvelaterens netto formue etter at gjelden er trukket fra. Utvalget i NOU 2014: 1 foreslår å beregne pliktdelen ut i fra livsarvingenes arvelodd, og ikke av dødsboet.

Som nevnt tidligere har utvalget har kommet med følgende forslag:

§49 Livsarvingenes pliktdel

(1) Halvparten av en livsarvings arvelodd er pliktdelsarv.

Som nevnt under punkt 3.1 var et av hovedmålene ved revisjonen å oppnå brukervennlige regler. Utvalget skulle sørge for at lovforslaget var systematisk og hadde et enkelt og klart språk. Det kan være svært vanskelig for folk flest å forstå den nye måten å beregne pliktdelen på, da forslaget ikke sier noe om hvor stor del arvelodden er. Det kan dermed hevdes at målsetningen ikke er oppnådd ved

¹¹³ EL § 7.

¹¹⁴ EL § 8 tredje ledd.

¹¹⁵ Thomas Eeg, NOU 2014: 1 Ny arvelov – høringsuttalelse, Bergen 20.09.2014 s.7.

utformingen av lovteksten i dette tilfellet. En mulig løsning kunne vært å skrive en mer utfyllende og forklarende lovtekst. Det kunne blant annet vært hensiktsmessig å definere begrepet arvelodd i lovteksten. Utvalget har imidlertid kommet med en mer utførlig forklaring i "[k]apittel 24 merknader til de enkelte bestemmelsene".¹¹⁶ Her fremgår det (noe upresist) at legalarvelodden (arvelodd) er på halvparten av den formue arvelater etterlater seg. Dersom arvingene kun er livsarvinger vil de arve hele boet, og pliktdelen vil utgjøre halvparten av boet. Det vil da ikke utgjøre noen forskjell om pliktdelen beregnes av boet eller av legalarvelodden. Pliktdelen er imidlertid kun halvparten av arvelodden der hvor arvelater etterlater seg en arveberettiget ektefelle. Den arveberettigede ektefellen arver en halvpart og den andre halvparten er livsarvingens legalarvelodd. Pliktdelen utgjør da en halvpart av arvelodden altså en fjerdedel av det totale boet.

Den nye måten å beregne pliktdelen på kan illustreres på følgende måte:

Eksempel 1: A etterlater seg en formue på 2 millioner kroner og to barn, B og C. B og C er As eneste arvinger.

Da B og C er de eneste arvingene har de følgelig rett på hele arven på 2 millioner kroner. Pliktdelen utgjør 1 million kroner.

Eksempel 2: A etterlater seg 2 millioner kroner, ektefelle, D, og to barn, B og C.

D skal ha halvparten av arven etter førstavdøde, altså 1 million kroner.

Den andre halvparten, 1 million kroner, er B og Cs arvelodd. Pliktdelen utgjør halvparten av arvelodden, 500 000 kroner. B og Cs totale pliktdel utgjør en fjerdedel av boet. B har således rett på en åttendedel, 250 000 kroner, og C har rett på en åttendedel, 250 000 kroner.

Dersom arvelater ikke har valgt å disponere over den siste fjerdedelen, går den til B og C, etter alminnelige arveregler. Den siste fjerdedelen fungerer således som en slags friarv for A.

Utvalgets forslag om å beregne pliktdelsarven ut i fra den enkelte livsarvinges arvelodd og ikke dødsboet medfører at antallet tilfeller hvor arvelateren ikke har testasjonsrett begrenses. Dette fordi arvelater alltid vil ha en viss testasjonsfrihet så lenge boets totale verdier overstiger ektefellens krav på minste arv. Utvalget peker på at ved å beregne pliktdelen av arvelodden og ikke av boet, vil det bli "lettere å innføre pliktdelsregler i form av en brøk for ektefeller og/eller samboere hvis dette skulle være ønskelig på et senere tidspunkt".¹¹⁷

I Danmark, Sverige og Finland beregnes pliktdelen ut fra livsarvingenes arvelodd. På Island beregnes pliktdelen som en brøk av boet. Ulempen ved arvelovsutvalgets forslag er at beregningsmåten som nå foreslås, bryter med måten man tradisjonelt har

¹¹⁶ NOU 2014: 1 s. 207.

¹¹⁷ NOU 2014: 1 s. 144.

beregnet pliktdel på i Norge.¹¹⁸ Innføringen av ny beregningsmåte i lovverket vil dermed kunne medføre noe forvirring, spesielt i en overgangsfase.

3.5 Beløpsbegrensningen

3.5.1 Arvelovsutvalgets forslag til økt beløpsbegrensning

Som tidligere nevnt kan man i dag beløpsbegrense pliktdelsarven til livsarvingene oppad til 1 million kroner til hver, jf. al. § 29 første ledd annet punktum. Beløpsbegrensningen har vært den samme i 32 år, siden 1985, og har følgelig hverken endret seg i takt med inflasjon eller med andre endringer i samfunnet.

Utvalget ønsker nå å øke beløpsbegrensningen samt at den skal kunne verdijustertes.¹¹⁹ Utvalget har gjennom arbeidet med revisjonen sett hen til dansk rett. Danmark innførte ved arveloven av 2007 en beløpsbegrensning etter inspirasjon fra norsk rett.¹²⁰ Beløpsbegrensningen ble satt til 1 million danske kroner, men til forskjell fra norsk rett ble det ved innføringen av den danske arveloven bestemt at maksimumsbeløpet skulle indeksreguleres.¹²¹ Beløpet reguleres etter lovens § 97 som sier at "[b]eløpsgrænserne i § 5, stk.2 (...) reguleres årligt pr. 1. januar med 2,0 pct. tillagt eller fratrukket tilpasningskvotienten for det pågældende finansår, jf. lov om en satsreguleringsprocent." I 2017 utgjør beløpsbegrensningen 1 240 000 danske kroner.

Det norske arvelovsutvalget er av den oppfatning at det er mest hensiktsmessig å knytte beløpsbegrensningen opp mot folketrygdens grunnbeløp.¹²² Utvalget ønsker å foreta en justering for å hindre at beløpsbegrensningen "spises opp av inflasjonen, slik vi har sett".¹²³ De begrunner justeringen i tråd med folketrygdens grunnbeløp med at folketrygdens grunnbeløp allerede er innarbeidet i arveretten, og at det gir et godt grunnlag for å følge velstandsutviklingen.¹²⁴ Folketrygdens grunnbeløp brukes i dag til å beregne gjenlevende ektefelles minste arv etter al. § 6 første ledd andre setning.¹²⁵

Ved revisjonen av beløpsbegrensningen var et av spørsmålene hvor høy beløpsbegrensningen skulle være. Utvalget så på følgende muligheter:

1. Følge konsumprisindeksen fra 1985 til 2013

Beløpsbegrensningen ble sist endret i 1985. Ved revisjonen i 2013 tilsvarte 1 000 000 kroner i 1985 ca. 2 200 000 kroner. I dag utgjør beløpet ca. 2 400 000 kroner.¹²⁶

¹¹⁸ NOU: 2014: 1 s. 144.

¹¹⁹ *Ibid* s. 145.

¹²⁰ Betænkning om revisjon af arvelovgivningens mv. s. 90.

¹²¹ AL kapittel 1 § 5 stk. 2 første ledd, NOU 2014: 1 s. 145.

¹²² NOU 2014: 1 s.145.

¹²³ *Ibid*.

¹²⁴ *Ibid*.

¹²⁵ Av bestemmelsen fremgår det at gjenlevende ektefelle har rett på minst 6 ganger folketrygdens grunnbeløp ved dødsfallet.

¹²⁶ *Konsumprisindeksen*, 2017, <https://www.ssb.no/kpi> (sitert oktober 2017).

Utvalget viste i utkastet til at ved å følge konsumprisindeksen fra 1985 til 2013 ville det medføre en beløpsbegrensning på 25G.

2. *Følge konsumprisindeksen fra 1972 til 2013*

Dersom man tar utgangspunkt i beløpsbegrensningen på 500 000 som ble satt ved innføringen av arveloven av 1972, tilsvarte det ca. 3 300 000 kroner i 2013 og ca. 3 600 000 kroner i dag. Som utvalget påpekte i 2013, ville en endring i tråd med konsumprisindeksen av beløpsbegrensningen fra 1972 medføre en beløpsbegrensning på ca. 39 G.¹²⁷

3. *Følge utviklingen av grunnbeløpet*

Utvalget så også på muligheten for å justere beløpsbegrensningen etter utviklingen i grunnbeløpet. I 1985 var folketrygdens grunnbeløp på 25 900 kroner. Ved revisjonen i 2013 var grunnbeløpet på 85 245 kroner og i dag er det på 93 634 kroner. Økningen fra 1985 til 2013 tilsvarte en økning på 329 prosent, og vil også utgjøre ca. 39G.¹²⁸ Utvalget viste også til at dersom man hadde sett hen til utviklingen av grunnbeløpet fra 1972 og frem til 2013, ville det utgjort en økning på 1079 prosent. Dette ville ført til en beløpsbegrensning på 5,4 millioner kroner, altså ca. 63G.

4. *Følge utviklingen i tråd med boligprisene*

En justering av beløpsbegrensningen i takt med utviklingen av boligprisene var også en av mulighetene utvalget så på. De viste til at i 1985 var prisen for en gjennomsnittsbolig 5 000 kroner per kvadratmeter og at den i 2013 var på 31 400 kr.¹²⁹ Forskjellen på prisen i kvadratmeter fra 1985 til 2013 utgjør en økning på 628 prosent. En oppjustering i tråd med boligprisutviklingen ville gitt en pliktandel på over 6 000 000 kroner eller ca. 75G.¹³⁰ Utvalget viste også til at det trolig ville blitt en enda større økning dersom man hadde tatt utgangspunkt i utviklingen i boligprisene fra 1972 og frem til i dag.¹³¹

3.5.2 Utvalgets løsning

Utvalget kom frem til at den beste løsningen er å regulere beløpsbegrensningen i takt med utviklingen av grunnbeløpet fra 1985. Utvalget foreslår derfor at den beløpsbegrensede minstearven settes til 40G. I 2013, da utvalget foretok beregningene, utgjorde 40G ca. 3,4 millioner kroner. I dag vil 40G utgjøre ca. 3,8 millioner kroner.

Utvalgets forslag vil medføre store endringer. Endringene kan illustreres ved følgende eksempler:

Arvelater etterlater seg ektefelle, to barn og 3 millioner kroner. Barna vil med de foreslåtte reglene ha rett på 750 000 kroner til sammen, mens ektefellen vil ha rett på

¹²⁷ NOU 2014: 1 s. 145.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

minstearv på 561 804 kroner (6G). Arvelater vil da kunne testamentere over ca. 1,6 millioner kroner.

Etter gjeldende rett vil barna ha rett på 2 millioner kroner og ektefellen vil ha rett på en minstearv på 374 536 kroner.¹³² Arvelater vil dermed kunne testamentere over 625 464 kroner, altså ca. 1 million kroner mindre enn ved de foreslåtte reglene.

Hvis man i eksempelet ovenfor forutsetter at arvelater etterlater seg 10 millioner kroner, har barna etter de foreslåtte reglene krav på til sammen 2 500 000 kroner og gjenlevende ektefelle har krav på en minstearv på 561 804 kroner. Arvelater kan i dette tilfellet testamentere over 6 938 196 kroner. Arvelater vil ikke kunne benytte seg av beløpsbegrensningen i dette tilfellet da den vil redusere ektefellens rett på minstearv.

Det samme eksempelet anvendt på gjeldene rett gir barna krav på 2 millioner kroner til sammen, mens ektefellen har rett på en minstearv på 374 536. Arvelater vil da kunne testamentere over drøye 7,6 millioner.

Eksemplene ovenfor viser at de nye pliktdelelsreglene vil medføre en betydelig redusert pliktandel for livsarvingene. Det er først ved større dødsboene livsarvingene kan få en økt pliktandel. Beløpsbegrensningen slår etter utvalgets forslag, ved det ovennevnte eksempel, først inn når arvelaters dødsbo overstiger 320 ganger grunnbeløpet, altså nærmere 30 millioner kroner.¹³³ Arvelaterens barn vil da ha et pliktdelelskrav på ca. 3,8 millioner kroner hver. Arvelater vil likevel kunne testamentere over ca. 22 millioner kroner i denne situasjonen. Da arvelater på tross av beløpsbegrensningen vil kunne testamentere over en så stor formue, er utvalget av den oppfatning at de foreslåtte reglene tilknyttet en beløpsbegrensning ikke vil utgjøre et urimelig inngrep i testasjonsfriheten.¹³⁴ Dersom arvelater etterlater seg tre livsarvinger og ektefelle må han ha en formue på ca. 45 millioner kroner for at det skal lønne seg å anvende beløpsbegrensningen.

Dersom beløpsbegrensningen oppjusteres, vil en arvelater med ektefelle og to barn få en redusert testasjonsrett ved en formue på 7,251 millioner kroner og oppover. Arvelater vil således først ved relativt store dødsbo få mindre testasjonsfrihet ved de foreslåtte endringene. Det er rimelig å anta at de fleste ikke vil etterlate en formue på over 7,251 millioner kroner. En forhøyning av beløpsbegrensningen medfører således at testasjonsretten til testator økes i de aller fleste tilfeller.

3.5.3 Beløpsbegrensningen sett i et komparativt lys

I de nordiske landene er det kun Danmark og Norge som har en arverettslig beløpsbegrensning. Danmark har per 2017 en beløpsbegrensning på 1 240 000 danske kroner, altså i overkant av 2,5 millioner kroner mindre enn beløpsbegrensningen ville vært i Norge i dag dersom arvelovsutvalgets forslag fører frem. Ser man på det estimerte snitt i månedslønnen, ser man at Danmark har en høyere månedslønn enn

¹³² Eksempelet forutsetter at beløpsbegrensningen blir benyttet.

¹³³ NOU 2014: 1 s. 146.

¹³⁴ *Ibid.*

Norge.¹³⁵ Det kan dermed hevedes at forskjellen i beløpsbegrensningen ikke kan begrunnes ut i fra et økonomisk synspunkt. Dersom det er viktig å etterstrebe likhet i de nordiske arvereglene, kan det stilles spørsmål ved hvorfor utvalget har valgt å foreslå en beløpsbegrensning som er vesentlig høyere enn beløpsbegrensningen som er valgt i et annet nordisk land. Det kan hevdes at utvalget derfor burde foretatt en nærmere redegjørelse av hvorfor de velger å avvike betydelig fra beløpsbegrensningen som ble satt i dansk rett i 2007.

Som eksemplene nedenfor illustrer vil en mulighet til å beløpsbegrense arv ha stor innvirkning på testasjonsfriheten til den enkelte arvelater. Dersom arvelater etterlater seg 2 millioner kroner og bare én livsarving, vil en norsk arvelater som benytter seg av beløpsbegrensningen per dags dato kunne testamentere bort 1 million kroner i likhet med både Sverige og Finland. I Danmark vil arvelater kunne testamentere over 1,5 millioner kroner, mens på Island vil en arvelater bare kunne testamentere over 666 667.¹³⁶

Dersom boet er på mer enn 4 millioner kroner har man i dag større testasjonsfrihet i Norge enn alle de andre nordiske landene. Per dags dato vil en arvelater i Norge med formue på 5 millioner kunne testamentere bort 4 millioner kroner. I Danmark vil arvelateren kunne testamentere bort 3,75 millioner. I Sverige og Finland vil arvelateren kunne testamentere bort 2,5 millioner. En arvelater på Island vil i dette tilfellet ha minst testasjonsfrihet ved en fri testasjon på ca. 1,67 millioner kroner. I Norge og Danmark vil imidlertid antall livsarvinger påvirke testasjonsfriheten dersom man benytter seg av beløpsbegrensningen.

Dersom de nye arvelovsreglene vedtas vil en arvelater i Norge, med en formue på 5 millioner og én livsarving kunne benytte seg av beløpsbegrensningen, men det vil ikke lønne seg dersom han ønsker størst mulig testasjonsrett. En norsk testator vil da, i likhet med testatorer i Sverige og Finland, kunne testamentere bort 2,5 millioner kroner. Dersom en person etterlater seg formue på mer enn 7,5 millioner kroner vil en arvelater i Norge ha større testasjonsfrihet enn i Sverige og Finland ettersom beløpsbegrensningen på 40G vil utgjøre en mindre sum enn halvparten av arvelodden. Dersom testator har to livsarvinger må han ha en formue på 15 millioner kroner eller mer for å ha større testasjonsrett enn det en arvelater i samme situasjon vil ha i Sverige og Finland.

Ettersom det er et ønske å etterstrebe likhet i nordisk arvelovsgivning, kunne det vært en fordel å sette beløpsbegrensningen til en brøk fremfor et beløp knyttet til utviklingen i den norske folketrygden. Dette fordi det da ville vært lettere å få mer samstemte regler på arverettens område i Norden.

¹³⁵ E24 sine nettsider, *Disse landene er på lønnstoppen i Europa*, 2017, <http://e24.no/job/loenn/disse-landene-er-paa-loennstoppen-i-europa/23895301> (sisert november 2017)

¹³⁶ Eksemplene under dette avsnittet forutsetter at man for det enkelte land anvender den regelen som gir størst testasjonsfrihet, herunder valget mellom å beløpsbegrense eller ikke.

3.5.4 Virkninger av beløpsbegrensningen

En endring av beløpsbegrensningen i tråd med grunnbeløpet vil medføre en mer dynamisk regel som er klar og forutsigbar. Likevel er det grunn til å stille spørsmål ved størrelsen på beløpsbegrensningen. En beløpsbegrensning på 40G, som i dag tilsvarer ca. 3,8 millioner, medfører et stort sprang fra dagens regel om en beløpsbegrensning på 1 million kroner, jf. al. § 29. Dagens beløpsbegrensning er godt innarbeidet i samfunnet, og er lagt til grunn i mange testamenter. Det er også gjennomført en god del generasjonsskifter¹³⁷ i levende live hvor beløpet på 1 million kroner er lagt til grunn.¹³⁸

En annen negativ konsekvens ved en beløpsbegrensning på 40G, er at mange testamenter må tilbakekalles og endres. En eventuell løsning kan være å øke beløpsbegrensningen, men å redusere antall G. Velger man å følge konsumprisindeksen fra 1985, da beløpsbegrensningen på 1 million kroner ble satt, og frem til i dag, får man en beløpsbegrensning tilsvarende 25G. Et grunnbeløp på 25G vil i dag tilsvare i overkant av 2,34 millioner kroner og gi et vesentlig lavere beløp enn det utvalget foreslår. Likevel vil et beløp på 25G utgjøre en stor forskjell fra dagens beløp på 1 million kroner. En ytterligere reduksjon, eksempelvis til 20G, ca 1,87 millioner kroner, ville kunne skape vesentlig mindre problemer med tanke på innrettelsen etter gjeldende rett.

¹³⁷ Generasjonsskifte betyr her at verdier overføres fra én generasjon til en annen.

¹³⁸ Den norske Dommerforening, Høring NOU 2014: 1 s. 3.

4 OVERGANGSREGLER OG TOLKNINGSSPØRSMÅL

I dagens overgangsbestemmelse i al. §81 står det at ”[r]eglane i kapittel IV om pliktdelsarv m.v. gjeld bare når arvelataren er død etter at denne loven tok til å gjelde.” Det ble lagt til grunn at regelen også måtte gjelde da beløpsbegrensningen i 1985 ble økt fra 500 000 kroner til 1 million kroner.¹³⁹ Det er etter gjeldende rett dødsfallstidspunktet, og ikke tidspunktet testamentet ble opprettet på, som er avgjørende.

Overgangsregler er i lovforslaget regulert i § 73 hvor det står at ”[r]eglene i eldre lovgivning om rett til arv etter loven og til uskifte og om gjenlevende ektefelles, arvingers og legatarers rettsstilling for øvrig gjelder når arvelateren er død før denne loven trådte i kraft. Reglene i § 6 første ledd om minstearven og reglene i §§ 19 til 23, 25, 26, 28 og 29 skal gjelde også når arvelateren (førstavedøde ektefelle eller samboer) er død før loven trådte i kraft.” Også etter denne bestemmelsen er det, dødsfallstidspunktet, og ikke testasjonstidspunktet som er det avgjørende.

De nye pliktdelsreglene vil etter al. § 73 komme til anvendelse i de tilfeller der arvelateren er falt fra *før* loven trer i kraft. Overgangsbestemmelsen sier imidlertid ingenting om testamentstolkning. Det følger av gjeldende rett at ”[t]estament skal tolkes i samsvar med det testator meinte.”, jf. al. § 65. Den samme bestemmelsen er videreført i lovforslagets § 43 første ledd.¹⁴⁰ Testamenter kan være vanskelige å tolke, da de skal tolkes etter testators subjektive mening.¹⁴¹ Knoph forklarer bestemmelsen slik at ”[d]ommeren skal finne ut hva denne testator i denne situasjonen mente med disse ord i denne forbindelse.”¹⁴²

Dersom testator ikke har sagt noe om fordelingen av arven, er det loven på dødstidspunktet som må legges til grunn. Det samme kan gjøres gjeldende i de tilfeller hvor testator kun har vist til lovens fordelingsregler. Testator har alltid muligheten til å endre sitt testament så lenge han lever.

De nye arvereglene medfører både en utvidelse, i form av en utvidet beløpsbegrensning, og en begrensning av pliktdelen i form av en redusert pliktdelsbrøk. En økning i beløpsbegrensningen medfører at testament skrevet etter eldre rett kommer i strid med preseptorisk lovgivning. En reduksjon i pliktdelsbrøken fører med seg spørsmålet om testamentet skal tolkes på bakgrunn av reglene som gjaldt da testamentet ble opprettet, eller om de til enhver tid gjeldene pliktdelsregler må legges til grunn.

¹³⁹ Ot.prp. nr. 57 (1984-1985) Om lov om endringer i arve- og skiftelovgivningen, veksel- og sjekkløvgivningen mm s. 25.

¹⁴⁰ NOU 2014: 1 s. 225.

¹⁴¹ Lødrup/Asland 2012 s. 168.

¹⁴² Ragnar Knoph 1959 s. 157.

Testamenter formuleres på en rekke måter. Eksempelvis:

- Pliktdele arven skal gå til barna
- 2/3 av det jeg etterlater meg skal gå til barna
- Den frie tredjedelen skal XXXX ha...
- Det jeg kan testamentere fritt over skal gå til....
- Etter at mine barn hver har fått 1 million kroner skal det resterende gå til..

Det er ikke alltid testator forstår pliktdele reglene fullt og helt, og ofte vil han ikke ha klare oppfatninger om hva han ville ønsket hvis reglene ble endret. Det kan være flere grunner til at testator har inntatt et pliktdele forbehold i sitt testament. Det kan blant annet skyldes at han synes at summen pliktdele reglene utgjør i sitt tilfelle er rimelig, og at han ønsker å testamentere bort resten. Det kan også skyldes at han ønsker å begrense arven til sine barn så mye som mulig, eller så kan det skyldes at han ønsket en annen fordeling men inntok regelen da den ga uttrykk for en tvingende regel. De ulike synspunktene viser at det er to måter å tolke en pliktdele begrensning på; Pliktdele begrensningen ble tatt inn fordi testator mente den ga et rimelig utslag, eller som et resultat av en tvingende regel som ble inntatt i testamentet selv om det ikke var noe testator nødvendigvis ønsket.¹⁴³

Ved en reduksjon i pliktdele brøken, kan spørsmålet om hvilket tolkningsalternativ man skal benytte seg av komme på spissen.

Tolkningsspørsmålet kan illustreres ved følgende eksempel:

Testator A er ikke klar over de nye arvereglene og faller fra kort tid etter at reglene blir ikraftsatt. A har skrevet i sitt testament at hans barn, B og C, skal arve sin pliktdele på to tredjedeler, hans ektefelle, D, skal arve en fjerdedel av arven og hans bror, E, skal arve resten.¹⁴⁴

Etter de nye reglene utgjør B og Cs pliktdele en fjerdedel, D skal ha halvparten av arven og den siste fjerdedelen kan testator fritt testamentere over. Spørsmålet er her om testator hadde ønsket at barna skulle overtatt den frie fjerdedelen ettersom deres pliktdele reduseres, eller om han fortsatt hadde ønsket å testamentere resten av arven til E.

Man ser altså at en reduksjon av pliktdele brøken kan være prosesskapende ved at testament som er skrevet etter dagens ordning kan bli vanskelige å tolke.

En økning i beløpsbegrensningen kan også være prosesskapende. De testamenter som har inntatt et punkt om en beløpsbegrensning på 1 million kroner, vil være ugyldige dersom lovforslaget vedtas. Dette kan medføre at beløpsbegrensningen i disse testamentene må oppjusteres. Som eksempelet nedenfor illustrerer, vil en oppjustering kunne få store konsekvenser for testamenter fra testatorer med formue på 4 millioner kroner eller mer.

¹⁴³ John Asland, Power point presentasjon, *Nye regler- gamle testamenter* Sandefjord 16. oktober 2014 slide 28.

¹⁴⁴ Det forutsettes at boet er stort nok til at testator kan testamentere bort en tredjedel.

Eksempel: testator, A, etterlater seg 4 millioner kroner, ett barn, B, men ingen ektefelle eller arveberettiget samboer. A etterlater seg også en bror, C. A begrenser arven til B til 1 million kroner og skriver at C skal arve resten av formuen på 3 millioner kroner. A er ikke klar over de nye arvereglene og endrer dermed ikke sitt testament. A dør kort tid etter at de nye reglene trer i kraft. En oppjustering av beløpsbegrensningen, uten å ta hensyn til As egentlige vilje, vil føre til at B arver 40G, altså nærmere 3,8 millioner kroner, og C arver i overkant av 200 000 kroner. De nye reglene kan dermed medføre at B vil få nesten 2,8 millioner mer i arv.

For å oppsummere, ser man at arvelovsutvalget i sitt utkast ikke har prioritert å se på overgangsregler. Det er klart at endring på arverettens område som regel alltid vil medføre noen problemer i en overgangsfase. De foreslåtte endringer kan likevel sies å være såpass omfattende at de vil kunne være svært prosesskapende i form av en økt mengde tolkningsspørsmål.

5 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Det store spørsmålet innen norsk arverett er hvordan man skal vekte arvelaters testasjonsfrihet mot vern av legalarvingene. Arvelovsutvalget har kommet til at arvelatere med mindre formuer må gis større testasjonsfrihet, samtidig som gjenlevende ektefelle eller arveberettiget samboer må sikres bedre. Endring i pliktdelsarven til livsarvingene er et av virkemidlene utvalget benytter for å nå denne målsettingen.

Utvalget har foreslått flere omfattende endringer i den hensikt å sikre en ”tidsmessig og balansert lovgivning” som er i tråd med ”den alminnelige rettsfølelsen”, og som er ”egnet for nye generasjoner”. Etter mitt syn har arvelovsutvalget på mange områder gjort arvereglene mer tidsmessige og balanserte, eksempelvis ved å foreslå at pliktdelsbrøken skal regnes av arvelodden slik at arvelatere med mindre formuer får mulighet til å testamentere, og ved å endre beløpsbegrensningen i takt med konsumprisindeksen slik at beløpsbegrensningen ikke spises opp av inflasjon.

På den annen side er jeg av den oppfatning at det er flere svakheter ved lovforslaget. Jeg tenker da spesielt på den posisjon førstavdødes særkullsbarn kan risikere å havne i, samt overgangsreglene. Når det gjelder særkullsbarnas posisjon, burde utvalget ha foretatt en mer omfattende drøftelse av mulige virkninger da reglene slik de nå er utformet, kan sette særkullsbarna i en uheldig arverettslig posisjon. Det synes rimelig å anta at mange vil mene at stillingen særkullsbarna kan havne i vil stride mot den alminnelige rettsfølelsen. Når det gjelder overgangsregler og tolkningsspørsmål er dette ikke prioritert av utvalget. Da de nye reglene innebærer store endringer fra tidligere rett, burde det ha vært naturlig å se nærmere på virkningene i en overgangsfase.

Det norske samfunnet synes i arverettslig henseende i dag å vektlegge økonomisk uavhengighet. Utvalget påpeker at arvingene ofte er i femtiårene når de tar arv og at de dermed ofte er økonomisk uavhengige. Utvalget synes imidlertid å være lite opptatt av ektefellens økonomiske uavhengighet. Det er ikke nødvendigvis lenger slik at gjenlevende ektefelle ikke vil ha midler til å kunne forsørge seg selv etter førstavdødes bortgang. Det kan derfor stilles spørsmål ved hvorfor momentet om økonomisk selvstendighet som benyttes overfor livsarvingene, ikke benyttes overfor gjenlevende ektefelle.

Som vi har sett, fører de nye pliktdelsreglene til at livsarvingene settes i en dårligere arverettslig posisjon enn tidligere. Gjenlevende ektefelle prioriteres over livsarvinger. Det kan imidlertid stilles spørsmål om samfunnet går mer i retning av at arvelater selv skal bestemme over størsteparten av arven, og dermed bestemme om han ønsker at gjenlevende ektefelle eller livsarvinger skal arve størsteparten. Ser man til Danmark finner man at arvelater er gitt en betydelig testasjonskompetanse, ved alltid å kunne testamentere over 75 % av arven selv om testator etterlater seg ektefelle og livsarvinger. En slik testasjonsrett ville kanskje stemt bedre med en tankegang hvor arvelater selv bør ha en mulighet til å prioritere.

6 KILDER

6.1 Bøker

Alfabetisk register

- Andersen, Per *Arverettens handlingsrom, Strategier relasjoner og historisk utvikling, 1100-2000 (Tromsø 2011)*
- Arnholm, Carl Jacob *Privatrett V Arverett (Oslo 1971)*
- Arnholm, Carl Jacob *Arveretten (Oslo 1974)*
- Brandt, Fredrik *Forelæsninger over den norske Retts historie I-II (Kristiania 1880)*
- Feldthusen, Rasmus
- Kristian, Ingrid Lund-
Andersen og Linda
- Nilsen *Arveretten (København 2014)*
- Giske, Jon *Jusleksikon, 4.utgave (Oslo 2010)*
- Hambro, Peter *Arveplanlegging og avtalt uskifte, Gjenlevende ektefelle og særkullsbarn (Oslo 2006)*
- Hambro, Peter *Arveloven kommentarutgave, 4.utgave (Oslo 2007)*
- Helle, Knut *Gulatinget og gulatingsslova (Leikanger 2001)*
- Knoph, Ragnar *Norsk arverett (Oslo 1929)*
- Knoph, Ragnar *Norsk arverett 3.utgave (Oslo 1959)*
- Lødrup, Peter *Nordisk arverett, En sammenliknende studie av dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk rett med drøftelser av harmoniseringsmuligheter og reformbehov (Århus 2003)*
- Lødrup, Peter
og John Asland *Oversikt over arveretten, 6.utgave (Oslo 2011)*

Lødrup, Peter og John Asland	<i>Arverett</i> , 6.utgave (Oslo 2012)
Nordisk ministerråd	Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden. Nordisk arverettskonferanse (København 2012)
Platou, Oscar	<i>Forelæsninger over norsk arverett</i> (Kristiania 1910)
Taranger, Absalon	<i>Magnus Lagabøtes Landslov</i> , (Kristiania 1915)
Unneberg, Inge	<i>Arveretten med dødsboskifte</i> (Oslo 1990)

6.2 Artikler

Alfabetisk rekkefølge

Asland, John	Kan pliktdelen forsvares i en moderne arverett, <i>Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål</i> , 2012 s.161-184
Eeg, Thomas	Beløpsbegrenset pliktdelsarv, <i>Tidsskrift for rettsvitenskap</i> , 1994 s. 365-423
Engh, Jone	Forslag til ny arvelov, Lov og rett, <i>Norsk juridisk tidsskrift</i> , Nr.3 2015 54. Årgang
Frantzen, Torstein	Harmonisering av familie og arveretten i Norden – hvorfor det?, <i>Tidsskrift for familierett arverett og barnevernrettslige spørsmål</i> , 2004 s. 236-259.
Giertsen, Johan	Pliktdelsarv, <i>Jussens Venner</i> , 1998 s.1-33

6.3 Lover

Kronologisk rekkefølge

Landslova	Magnus Lagabøtes Landslov av 1274
Norske lov	Kong Christian den femtes norske lov av 15.april 1687
Arveloven av 1854	Lov om Arv av 31.juli 1854
Sameigelova	Lov om sameige av 18.juni 1965
Arvelova	Lov om arv m.m. av 3.mars 1972

Øvrige nordiske lover:

Ärvdabalk 1958:637 (Sverige)

Erfdalög, L.nr. 814. Mars 1962 (Island)

Ärvdabalk 5.februar1965/40 (Finland)

Arveloven, Lov nr 515 af 06/06/2007 (Danmark)

6.4. Forarbeider

Kronologisk rekkefølge

NUT 1962: 2 Utkast til lov om arv

Ot.prp. nr. 36 (1968-1969) Om lov om arv m.m.

Innst. O.nr. XIX (1970-1971) Tilrådning frå justisnemda om lov om arv m.m.

Ot.prp. nr. 57 (1984-1985) Om Lov om endringer i arve- og skiftelovgivningen, veksel- og sjekkløvene m.m.

NOU 2014: 1 Ny arvelov

Dansk forarbeid

Betænking om revisjon af arvelovfgivningen mv. nr. 1473/2006

6.5 Nettadresser

Store norske leksikon sine nettsider (snl.no)<https://snl.no/velferdsstat> (sitert september 2017)

Skatteetaten sine nettsider <http://www.skatteetaten.no/no/Tabeller-og-satser/Grunnbeløpet-i-folketrygden/> (sitert september 2017)

Statistisk sentralbyrås nettsider(ssb.no)<https://www.ssb.no/fodte/> (sitert september 2017)

Statistisk sentralbyrå sine nettsider <https://www.ssb.no/kpi> (sitert oktober 2017)

E24 sine nettsider <http://e24.no/jobb/loenn/disse-landene-er-paa-loennstoppen-i-europa/23895301> (sitert november 2017)

6.6 Øvrige kilder

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, vedtatt 4. november 1950

Den norske Dommerforening, Fagutvalget for privatrett, Høring NOU 2014: 1 Ny arvelov, Oslo 14. oktober 2014

Thomas Eeg, NOU 2014: 1 Ny arvelov – høringsuttalelse, Bergen 20. september 2014

John Asland, Powepoint presentasjon, *Nye regler gamle testamenter*, Sandefjord 16. Oktober 2014